ШОАТТА,
14
ОКТЯБРЬ,
1967 шу.
№ 122 (4447).
Мах 2 кеп.

Масса а мехкашкара пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

(«Свет»)

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай обкома Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Советен Министрий Советен орган.
Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУВЛ
1923 ШЕРА ДЕНЗ

ХОЗЪЕ, КИЙЧЪЕ ВАЙ ГОРОДАШ, ЮРТАШ!

Гаргакхоачаш латт советски халкъа сийлахь - доккха Шей — Октябрьски революце ах бIаь шу дуза ди. Къахьегама коталонашца накъаболх Нохч - ГIалгIайчен къахьегамхой шоай хьамсарча Шейна. Толамца кхоачашду цар тIайийца социалистически декхараш.

Производственни декхараш кхоачашдарал совгIа цхьаькха гIулакх а да республика къахьегамхоша къаьстта йоакхо еш. Из да вай улицаш, паркаш, юрташ, городаш цIенъяр, хозъяр, кийчъяр. Шей тарга ме кхоач хозлуш доагIа вай городий, юртий сибат. Эзар тайпа бос болча гуйран кхолларца вайна гу вай улицашка хьахулаш латта бос лепа Шей догам. БIарг хьесташ да дуккхача моттигашкара сурт.

Вай республика столица Грозни Шейга кийчъяла йолаенна дикка ха я. ХIанзале дукха дика хIамаш карагIдийннад города райисполкомашта. Центральни улицашка, майдашка, бульварашка, скверашка оттаергйола художественни эскизаш вIаштIехьъяьхай республика архитектораша, революцеи тIемеи сийлен моттигашка оттадаьд мемориальни доскаш. Города дуккхача моттигашка керда наькъаш дехкад. Революце проспектера, Дагестанская, Первомайская яхача улицашкарча сердалонна реконструкци яь йоалаш латт, массехк керда сквер, парк йиллай. ЦIенош басар хьекха, цIендаь довла доахк, иштта кхы дукха а мероприятеш чакхъяьхай город Шейга кийчъяра.

ЧIоагIа къахьийгад цу гIулакха Грозненски районе а. Цига общественноста пизаца районни парк йиллай, дуккха юрташ цIенъяь, хозъяь кийчъяьй хIанзле. Райисполкомаша, юртий Советаша лепна терко ю цу балха. Цахаддаш тIахьожам лоаттабу цу гIулакха партийни, профсоюзни, комсомольски организацеша. Района къахьегамхоша дош деннад Шей тIаккхачалехьа еррига юрташ цIенъяь, хозъяь кийчъе.

Цу хьакъехьа кхы а дикадараш дувца йиш я вай республика дуккхача моттигашкара. Цхьабакъла, болх массанахьа лелац иштта. Шенхашттара кхоачамбоацараш да дуккханахьа. Республика дукхагIа йолча районашка теттара эсала лел из болх. ХIанз а тIехьа вIалла кийч ца еш юрташ я Наьсарен, Сунженски, Шаьла, МалгIабика районашка, иштта кхычахьа.

Грозне а дуккха кхоачамбоацараш да цу балха юкъе. Цхьайолча улицашка е лаьрхIача оформленена хIанзалца хьа даь хIама дац, лелара эргайоаккх сердало, дуккханахьа цхьайола скверашш, паркаш бIеха я, тоаданза наькъаш да. Къаьстта во кийчъю цIейга города йистош.

Кхы дIахо ла мегаргдац из болх иштта ледара латтилга. Сийлахь-йоккха юбилей тIаккхача дукха ха йисаяц. Шейга городаш, юрташ кийчъяра, уж хозъяра, тоаяра тIайийца социалистически декхараш да. Цу тайпара декхараш тIайийцад хIара предприяте, боахама коллективаша а. Уж кхоачашданза даргдац. Берригa низ тIабахийта беза цу гIулакха.

ХIанз хьалхашка латтача керттерча декхарех цаI да укх юхедисача денošка ерригача городашка, юрташка — массе метте улицаш, паркаш, скверашш, цIеношш ходдаь кийчдар, тоадар. БIарг хьоасташ, дог гIоздоахаш хила еза вай лела, даха, къахьега моттигаш. Цу гIулакха вайга еррига торонаш йолаш я. Партийни, профсоюзни, комсомольски организацеш, юрта Советаш, бытовой учреждененш декхарийла я лоацпача хана из болх тоабе. Шерра юкъеоза еза цу балха общественность а. ДукхагIа вIашагIдехка деза воскресникаш, къаьстта комсомольски воскресникаш. Уличниi комитеташ декхарийла я хIара цIен ков, юхера моттигаш цIенъяра, хозъяра цига баха нах оарцагIбаха. Цу хьакъехьа дика опыт Iоалый цхьайолча моттигашка. Шерра йоаржае еза из. ХIаранс дIадоладаь дикадар дIадовзийта а хьаллаца а деза. ХIанз ше ваха ков, улица, юрт, город цIенъяр, кийчъяр хIара сага сийлен декхар да.

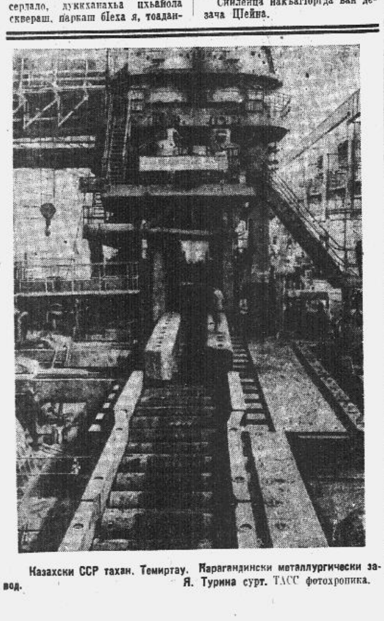
Партийни организацеш декхарийла я праздничнi колоннаш мишта кийчъергья хIанзехьа хьажа. Иштта теркалде дезаш да хьалтоха лозунгаш, кийчъю транспаранташ. Цу балха юкъе дакъа лаца деза республика художникаша. Хоза, кхетамца вIаштIехьъяьккха хила еза улицашкара еррига художественни оформлени, иштта теркам тIабахийта беза цун идейни чулоацама а.

Предприятей, совхозий, колхозий кулгалхой декхарийла ба шоай предприятеш, боахамаш цIейга кийчдара чIоагIа терко е.

ХIанзехьа белгалъяха еза цIей деддеча деношка хургйола сайренаш, цига гойтаргйола концертни программаш. Уж сакъердаме, кIоарга чулоацам болаш хилийтара беррига низ тIабахийта беза республика культпросветучреждененша. ХIара культура ШагIа, клубе сакъердаме хила еза вай сийлахьа Шей деддеча деношка.

Райисполкомаш декхарийла я городаш, юрташ Шейга кийчъяра хьакъехьа тIайийца декхараш хIара коллективо кхоачашдергдолаш болх вIаштIехьбаккха.

Сийленца накъагIоргда вай дезача Шейна.

Казахски ССР тахан. Темиртау. Карагандински металлургически завод.
Я. Турина сурт. ТАСС фотохроника.

Шерипов Асланбека цIерагIча Грозненски нефтемаслозавода технологически установкашта юкъе социалистически яхье хьалхле лелаю № 40/1 йолча коммунистически къахьегама установка коллективо.

Ийс бетта план ханал кхо кIира хьалха кхоачашъяьй укхаза. Планал совгIа бIаьш тоннаш мехкдаьтта продукташ арахийцай.

ХIанз цу установка кагирхой коллектив Сийлахь - боккхача Октябра 50 шу дизара сийна тIайийца декхараш ханал хьалха кхоачашде лаьрхIа я.

Сурта тIа: (аьрдехьара аьттехьа) комсомольски организаце секретарь, оператор Хасбулатов Вахеи цехови партбюро секретарь Дмитрий Абрамович Горовойи балха итогашка хьожаш ба.

М. Мокеева сурт.

Сийлахьа юбилей хьатIакхача 24 ди дисад.

☆

МалагIча совгIаташца накъадолх шо цIейна?

ЯХЬО ХЬИНАР СОВДОАХ

Даим юсаргйолаш Памятни байракхаш яхара яхь дIайолаяьраш шоаш хиларга хьежжа лакха къахьегама толамаш доах Грозненски химически комбината дуккхача цехий коллективаша. Царна юкъе хIаналехьа гучаювлаш я итт бетта план кхоачашъяь коллективаш а. Комбинате эггара хьалха из план кхоачашъяьй А. В. Романова кулгалдеча № 131 йолча цеха коллективо. 8-ча октябре денз тIабоагIача бетта чотах продукци арахецаш ба цеха болхлой. Цул дукха тIехьайисац цунца яхь лелаеча А. Уткин керте латтача № 132 йолча цеха коллектив а. 9-ча октябре кхоачашъяьй цо итт бетта план. ХIанзлехьа шаккхе цеха болхлоша планал совгIа арахийцай итташ эзараш сомий маьха продукци.

Л. ГАЛКИНА,
Грозненски химически комбината планови отдела инженер - экономист.

ХЬОКХАМАШ ЛОХДАЛИЙТАЦ

Кхачан промышленноста предприятешца бувзам а лоаттабеш, цар хьашташ дизза кхоачашдара хьинар кхо ца деш къахьег укх шера Шаьларча «Пищемаш» яхача завода болхлоша. Валови продукци арахецара ийс бетта план 101,1 процент кхоачашъяьй цар, хIьта планал совгIа арахийца продукци 15 эзар сома маьха я. Арахецача продукцега дIабода мах лохбарах паччахьалкхенна кходаьд 23 эзар сом ахча.

Уж къахьегама толамаш лохдалийтац укх бетта а. Хьалхарча декада план тIехкхоачаш а яь, планал совгIа арахийцай массехк бIаь сома маьха продукци. Октябра дезача цIейна къахьегама совгIат кийчдара къаьстта дика къахьегаш я Исраилов Хизир керте латта котельщикий бригадеи Бисултанов Жамлайла кулгалдеча сборщикий бригадеи. Цар хIара сменах нормаш 120 — 125 процент кхоачашъю.

А. УСМАНОВ,
Шаьларча «Пищемаш» завкома председатель.

ХЬАЙБАЙ ПРОДУКТАШ — ДУКХАГIА

Лакхара социалистически декхараш тIайийцад укх шера тха юртбоахама артела колхозхоша. ХIара бIаь гектара лаьрхIа бежан дийна долаш эзача 49 центнер дулх, 246 центнер шура, 12,7 центнер тха даккха, ка бола ялат дIадийнача хIара бIаь гектара лаьрхIа 28 эзар фуъ гулде дезаш да тхо.

Еррига яккха еза шура 2.340 тонни паччахьалкхенга дIаяла езар 1.960 тонни я. ХIара дийнахьа паччахьалкхенга ворхI тонни йохка езаш ба тха боахам, хIьта приемни пункте 7,2 тонни дIакхоачийт оаха. Цхьабакъда дIалуча шурий хьоанал базисничул лохагIа хиларах хIара дийнахьа 400—500 килограмм шура йовра тха. Цу халача хьала кIалхара довла ра доакъара рацион хувца лаьрхIар колхоза правленеи специалисташеи. ХIара йоаккхача шурий килограмма лаьрхIа 30 грамм аьхьа жмыхи 150 грамм кIина-гороха ишки тела баьлар хьайбаш леладераш. Цо дикка лакх йир шурий хьоанал.

Дика хьокхамаш долаш чакхбаьккхар сентябрь № 3 йолча шурий-товарни ферма. Юкъера лаьрхIача хIара доярка 226 килограмм шура яьккхай хIара кхоабача Iаттагара, иштта хьинаре къахьийгар № 5 йолча шурий-товарни ферма коллективо. Хьокхаме къахьегаш хьалхалаттараш дукха ба фермашка. Масала, хIара Iаттагара 292 килограмм шура яьккхар доярка Кухтина Софьяс. Шура совъяккхарах пхийтта сом преми елар цунна колхоза правлене. № 3 йолча шурий-товарни ферма дояркашта юкъе хьалхара моттиг лелаю хIара Iаттагара 261 килограмм шура яьккхача доярка Могилина Нинас.

Дика вIаштIехьбаьккхаб укхаза хьайбаш леладерий къахьегам. Шин сменах бу болх. Къаьстта боккха теркам тIабахийтаб ферма коллектива доакъар кийчдара. ХIара бежана 15 килограмм лоархIаш муж кийчбу ферме, хIьта бийсанна даьгIенашка доажаду доахан.

Хьалхе даьча лоархIамех тешаме ала йиш я Сийлахь-боккхача Октябра сийна колхоза хьайбаш леладераша тIайийца декхараш 3—4 ноябре кхоачашдергхилар.

В. КОНДРАТЕНКО,
Сунженски района ХХ партсъезда цIерагIча колхоза керттера зоотехник.

ГУЙРА РЕСПУБЛИКА КХАШКА

Республика колхозий, совхозий къахьегамхой Октябра Шей сийна вахте этта болх беш ба. ХIанз царна хьалхашка чIоагIа бехктохкаме декхар латт, кхашкара дерригa балхаш агротехнически бокъонаша дIадеххача тайпара лоацача хана чакхдаха дезаш ба уж.

ИттлагIа сентябрь тIаккхоачаш 48 эзар гектара тIара хьажкIаш чуийца баьннабар республика механизатораш, чуэца езачох 57 процент я из. ХIанзле чуийцача 6362 гектарах хIара гектара юкъера лаьрхIача 23,2 центнер хьажкIа яьннай. Къаьстта дика хьувкъам кхебаьб Сунженски района боахамашка, хIара гектара тIара юкъера лаьрхIача 36 центнер. Дукха тIехьабисабац Шелковской района механизатораш а, хIара гектара тIара 31,5 центнер хьажкIа чуийцай цар.

Иштта чуэцаш латт шекара свекла а, хIанзле пхиъ эзар гектара тIара чуийцай из маьхера культура. ДIадахача шера хинначул дикагIа ба укх шера хьувкъам, хIара гектара тIара юкъера лаьрхIача 239 центнер мерза овлаш чуэц свекла лелаераша. ХIанзле шекара доаккхача заводе 96 эзар тонн шекара свекла дIаяхьийтай — планах 55 процент. Паччахьалкхенга из маьхера культура йохкара шера план кхоачашъяь баьннаб МалгIабика района кхаш леладераш, 70 процент кхоачашъяьй план Урус - Мартана района боахамаша.

Кхашкара балхашта юкъе лоархIаме моттиг дIалоац гурахьа юв культураш дIаеро. ХIанзле 90 эзар гектара тIа дIайийна баьннаб уж культураш республика механизатораш, планах 54 процент. Уж балхаш йийстедаьха бовла боахк Гудермески, Наурски районий механизатораш. Бакъда Ведана, Советски, Наьсарен, Урус - Мартана, Сунженски районашка 15 — 37 процент мара кхоачашъяьян уж культураш дIаера план.

1967 ШЕРА ИТТАЛАГIА ОКТЯБРЬ ТIАНХОАЧАШ ШЕКАРА СВЕКЛА ЧУЗЦАРАХИ ГУРАХЬА ЮВ КУЛЬТУРАШ ДIАЕРАХИ ЙОЛА СВОДКА
(планах — проценташца).

Районаш	Шекара свекла чуэцар	Гурахьа юв культураш дIаера
Ачхой - Мартана	46	41
Ведана	—	24
Грозненски	53	69
Гудермесски	53	84
МалгIабика	55	40
Надтеречни	—	67
Наьсарен	32	15
Наурски	—	83
Ножай-Юрта	62	37
Советски	—	21
Сунженски	—	37
Урус-Мартана	53	27
Шаьла	48	54
Шелковской	—	50
г. Грозный	—	93
Ерригача республике гIолла	48	54

ШЕРРА ГIА БОАХАШ

СИЙЛАХЬ-ДОККХА ЛОАРХIАЧУНГА!

ВорхIазлагIа гулъяьча СССР Лакхехьарча Совета кхоалагIа сесси

12-ча октябре Iуйрийна 10 сахьат даьлча Йоккхача Кремлевски Двореце цхьана заседани дIайолайир Союза Советон Къамий Советон.

Депутаташен хьашашен безаме тIайийцар новкъостий **Л. И. Брежнев, Г. И. Воронов, А. Н. Косыгин, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, П. Е. Шелест, Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, П. Н. Демичев, Д. А. Кунаев, П. М. Машеров, В. П. Мжаванадзе, Д. Ф. Устинов, В. В. Щербицкий, И. В. Капитонов, Ф. Д. Кулаков, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев.**

1968-ча шера СССР халкъа боахам дегIабоалабара Паччахьалкхен планеи 1969-чеи 1970-чеи шерашка СССР халкъа боахам дегIабоалабара планийн хьакъехьарча докладах тIехьара дош оалаш къамаьл дир СССР Министрий Совета председатела заместитела, СССР Госплана председатела, депутата **Н. К. Байбакова.**

Шинна а палата депутаташа къаьст-къаьста яьча голосованеца чIоагIа гIоараш а тохаш тIайийцар 1968-ча шера СССР халкъа боахам дегIабоалабара Паччахьалкхен планеи 1969-чеи, 1970-чеи шерашка СССР халкъа боахам дегIабоалабара планийн хьакъехьара Закон.

Цул тIехьагIа СССР Лакхехьарча Совето ладийгIар СССР финансай министра, депутата **В. Ф. Гарбузова** 1968-ча шера СССР Паччахьалкхен бюджета хьакъехьарчеи 1966-ча шера СССР Паччахьалкхен бюджет кхоачашъяра хьакъехьарчеи докладах лаьца дош хаддаш даьча къамаьлага.

Депутаташа массава раьза а волаш тIайийцар 1968 шера СССР Паччахьалкхен бюджета хьакъехьара Закон Союза Советеи Къамий Советен планово-бюджетнии отраслевии комиссей докладех тIайийцача хувцамашца, белгтала аьлча: еррига доходаш 123.911.922 эзар соми расходаш 123. 603. 547 эзар соми, доходаш расходел 308.375 эзар сом дукхагIа а йолаш.

1966 шера СССР Паччахьалкхен бюджет кхоачашъярах йола отчет чIоагIйир Лакхехьарча Совето доходаш 106.297.290 эзар соми расходаш 105.577.097 эзар соми а йолаш.

Цул тIехьагIа дувца оттадаьча дешай кхоалагIча пунктага хьажа йолаелар сесси — «СССР Лакхехьарча Совета Союза Советеи Къамий Советеи массазарча комиссей хьакъехьарчa положене проектах». Цу дешах лаьца доклад йир Союза Совета Законодательни предположеней комиссе председатела депутата **М. С. Соломенцева.**

Цул тIехьагIа шинна а палато къаьст-къаьста яьча голосованеца массава раьза а волаш сессе тIайийцар «СССР Лакхехьарча Совета Союза Советеи Къамий Советеи массазарча комиссей хьакъехьара положени чIоагIъярах» дола СССР Закон.

Из закон тIаэцарца дувзаденна палаташа къаьст-къаьста яьча голосованеца сессе тIайийцар соцам — хьалхагIа тIайийца хинна Союза Советеи Къамий Советеи Законодательни предположеней комиссей хьакъехьара положенеш дIаяьннаргаш лархIа. Цул совгIа, Къамий Совето дIабаьннарг лаьрхIар Къамий Совете хиннача экономически комиссе хьакъехьара соцам.

Дувца оттадаьча дешай шоллагIча пунктага яьлар сесси — СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указаш чIоагIдарга. Доклад йир СССР Лакхехьарча Совета Президиума секретара **М. П. Георгадзе.**

СССР Лакхехьарча Совето СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указаш чIоагIдир, доагIаш дола законаши соцамаши тIайийцар.

ДIахо сесси хьежар СССР Лакхехьара суд харжарах долча дешага. Дош делар СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела заместитела, депутата **М. А. Искендеровна.**

Депутата хьакхайкайир СССР Лакхехьарча суда официальни состав. Лакхехьарча суда председатель, председатела кхо заместитель, 16 член, 45 халкъа заседатель юкъе а волаш йола из состав массава раьза а волаш хержар СССР Лакхехьарча Совето. СССР Лакхехьарча суда Председателалла хержав **А. Ф. Горкин,** председатела заместителалла — **С. Г. Банников, В. В. Куликов, В. И. Теребилов.**

Цу тIехь Союза Советеи Къамий Советеи цхьана хинна Iуйрийнара заседани чакхъяьлар.

Перерыв дIа а яьнна делкъел тIехьагIа 3 сахьат даьлча дIайолаелар СССР Лакхехьарча Совета Союза Советеи Къамий Советеи цхьана еш йола заседани.

ВIашагIкхийттараша безаме тIайийцар партеи правительстваи кулгалхой.

Ложашка — советскии доазол дехьареи журналисташ. Балкона тIа — Iаьальмате дукха хьаьший.

Дувца оттадаьча дешай дIахьорча пунктага яьлар сесси.

«Массане а юкъарча тIема декхара хьакъехьарча» СССР Закона проектах лаьца доклад йир СССР оборона министра, Советски Союза Маршала, депутата **А. А. Гречкос.**

Цул тIехьагIа шинна а палата Законодательни предположеней комиссей цIерагIа содоклад йир Къамий Совета Законодательни предположеней комиссе председатела депутата **Р. Нишанова.**

«Массане а юкъарча тIема декхара хьакъехьарча» СССР Закона проект Союза Советеи Къамий Советеи Законодательни предположеней комиссеша цунна юкъелихьача тоадаращца цхьана сессега чIоагIъяйта оттаю. СССР Лакхехьарча Совета Союза Советеи Къамий Советеи палаташа къаьст-къаьста яьча голосованеца массава раьза а волаш тIаэц «Массане а юкъарча тIема декхара хьакъехьара» СССР Закон. ДIаьхдаь тIоараш тох зале. Сессе иштта тIаэц из Закон юкъедоаладара порядках бола соцам а.

Цул тIехьагIа дош лу КПСС Московски обкома хьалхарча секретара депутата **В. И. Конотопа.** Цо дагалохийт, СССР Конституце 48-ча статьяга хьежжа хIара союзни республикашкара цхьацца СССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела заместитель хоржаш хилар. Москвани Московски областеи къахьегамхоша хержача депутатий группо тIадиллара-В. И. Конотопа сессе хьажийта предложени лу — СССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела заместителалла РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума председатель депутат **М. А. Яснов** харжа. Сессе, из предложени тIа а ийца, массава раьза а волаш М. А. Яснов СССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела заместителалла хорж.

СССР Лакхехьарча Совета депутатий группо тIадилларах Литовски ССР-гара къамаьл ду Литвай КП ЦК хьалхарча секретара **А. Ю. Снечкуса.** Цо предложени лу Литовски ССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель депутат **М. Ю. Шумаускас** СССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела заместителалла харжара хьакъехьа.

Депутат **М. Ю. Шумаускас** СССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела заместителалла харжара хьакъехьа соцам массава раьза а волаш тIаэц сессе. Депутат М. А. Яснов СССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела заместителалла харжарца дувзаденна из мукъавоалийт Къамий Совета планово-бюджетни комиссе председатела декхарех. Цу палата старейшинай Совето еннача предложенех Къамий Совето планово-бюджетни комиссе председателалла хержав РСФСР Министрий Совета председатела заместитель, РСФСР Госплана председатель депутат **К. М. Герасимов.** Цу цхьан ханна сессе из мукъавоалийт промышленноста, транспорта, бувзама гIулакхашта Къамий Совета комиссе члена декхарех.

Депутат **Н. Г. Егорычев** СССР тракторнии юртбоахама машиностроенеи министра заместителла харжарца дувзаденна сессе из мукъавалийтар СССР Лакхехьарча Совета Президиума члена декхарех.

СССР Лакхехьарча Совето массава раьза а волаш СССР Лакхехьарча Совета Президиума членалла хержар КПСС ЦК Политбюро членалла кандидат, парте Московски городской комитета хьалхара секретарь депутат **В. В. Гришин.**

Сессе дувца оттадаь дерригa дешаш чакхдаьннад. ВорхIазлагIа хержача СССР Лакхехьарча Совета кхоалагIа сесси дIакъовлар хьакхайкаду.

ВЕЖАРАШХА ЙОЛЧА РЕСПУБЛИКАЙ ЯХЬ

1967 ш. ийс бетта промышленни производства план кхоачашъяр
(процентащца лоархIаш)

	Нохч-ГIалгIай АССР	Къилба седа-ХIирий АССР	Черсий-Балкхарой АССР	Дагестански АССР
Валови продукце план кхоачашъяр.	102,0	103,3,	103,0	103,3
1967 шера 9 беттачул валови продукци дукхагIа хилар	112,6	113,3	116,0	105,5
Къахьегама овсарле лакхъяра план кхоачашъяр	102,6	103,9	102	103,4
Къахьегама овсарле 1966 шера 9 беттаца нийсйича	108,4	107,1	107,0	105,3
Еррига предприятеш	178	156	139	240
Царех продукци арахецара 9 бетта план кхоачаш ца яьраш	14	16	15	52

Ховш мадарра кхсяра чоалхане агротехника йолаш культура я тхьамка, цу тIа хаоттама хьалаш во а дар укх шера. Дале а лакхара хьувкъам кхебе вIаштIехьдаьннад юбилейни шера Шаьла района ХХ партсъезда цIерагIча колхоза тхьамка леладерий. Планага хьежача хIара гектара тIара юкъера лаьрхIача итт центнер чуэца езаш хиннача укхаза пхийтта центнер тхьамка чуэц.

Сурта тIа: колхоза дикагIа болча тхьамка леладераштa юкъе я Хасиханова Замани. Тхьамка докъадеш йоал из.

Д. Василийко сурт.

15 ОКТЯБРЬ — КХАЧАН ПРОМЫШЛЕННОСТА БОЛХЛОЙ ДИ

ШОРТТА КХАЧАН ПРОДУКТАШ ХИЛИЙТАРА!

Цифраши бакъдараши

«КХАЧАН ПРОМЫШЛЕННОСТА ПРОДУКТАШ ДУКХА СОВГIА-ЭШАШАГIА ЙОАЦАШ 1,4-ЗЗА ДУКХАГIА ЯХА. ПРОДУКТАЙ ЯАРЕИ ЧАМЕИ ДИКАЛ ЛАКХЪЕ, ЦАР АССОРТИМЕНТ ШЕРЪЕ. ХЬАЯР КУЦАЛЕХЬА ХИЛИЙТА».

(1966—1970 шерашка СССР халкъа боахам дагIабоалабара пхе шера планах йолча КПСС XXIII-ча съезда Директиваьккара).

◆ Паччахьа Россегара тIехьаленна мехкага кхьачараш кустарни хьисапера нагий кхачан предприятеш яр (кхо бIаь эзар гаргга). Царна эшаш хинна оборудовани доазол дехьара, дукхагIча даькъе Германереи Англереи кхухьар. Продукце ассортимент геттара кIезига я.

◆ ХIанз СССР'е я 18 эзар совгIа йоккхий кхачан предприятеш. Кхачан промышленноста деррига доакъошка болх беш кхо миллион гаргга саг ва. Алхха соахка цхьан шера кхачан промышленноста предприятешка юкъейихьай 46 прогрессивни технологически процесс, 246 механизированни лини, балха овсарле лакха йолча оборудоване 1.019 единица. Керда хьалъяь е реконструкци еш я ши бIаь совгIа заводи фабрикеи, хьалъеш а реконструкци еш а 1.200 совгIа предприяти я. Соахкарчул 16 процент дукхагIа капитальни вложенеш яхийтай кхачан промышленностага укх шера.

◆ Дунен тIа эггара хьалхара моттиг лелаю СССР 1935—1936 шерий сезоне денз шекар даккхара. Производства боарамга диллача дукха совгIа-эшашагIа йоацаш США-л 2-зза тIех я хIанз мехка шекара промышленность.

◆ Пятилетка йоалуча юххье СССР-е яр деннеи бийсаннеи 5,35 миллион центнер бедал чакхъяккха торо луш низ бола 296 свекла-шекара предприяти. 1966 шера болх бе йолаялийтай 262 эзар центнер чакхъяккха низ болаш йола керда мощносташ.

◆ 1913 шераца нийсдича 4,5-зза дукхагIа дулх даьккхад соахка СССР-е, марша хьисапера хIамаш — 28-зза дукхагIа. Ленина орден лелаеча алхха цхьан Московски дулха комбинато 1965 шерре а хьайир 1913 шера маршаш деш хиннача ерригача 2,5 эзар мастерскешачул шозза дукхагIа марша хьисапера хIамаш.

◆ Дулха даьтта даккхара боарамга диллача дерригача мехкел хьалхалатт СССР. 1967 шера вай мехка арахецаргья миллион тонн совгIа дулха даьтта, е дерригача дулха даьттах кхоалагIа дакъа гаргга.

◆ Продукце диналга хьажараша - конкурсашка СССР ВДНХ 81 медаль хьожаьй дулхеи шурийи промышленноста предприятешта, царех йиънена СССР ВДНХ дипломаш еннай. 56-нена — министерства дипломаш, 50-нена министерства премеш. Дукхьа арахеца могаьча образецех дукха я къамаша кийчъю тайпа продукташ: айран яха ета шура (киргизски), чакка (таджикски), бешбармак хьаю продукташ (казахски), плов, чорпа, каурдак кийчъю продукташ (таджикски), литовски рулет.

БIУБЕННА НАКЪАБОАГIА ШОАЙ ЦIЕЙНА

Советски Iаьдала 50 шу дуза ди гаргакхаьчача хана хьатIаотт укх шера кхачан промышленноста болхлой Ерригсоюзни Ди.

Шоай цIейна дикача хьокхамаща накъайоагIа республика кхачан промышленноста министерства системера предприятеш. Масала, ийс бетта план 105,4 процент кхоачашъяьй. Шера планал совгIа 600 эзар сома маьха кхачан продукташ арахеца дош деннача, хIанзле арахийцар 870 эзар сомага кхаьчай, хIаьта тахан кхоачашъяь йоал итт бетта программа а.

Юбилейни шу доладеннача хьалхарча деношке а денз дукха балхаш даьд, хIаьта хIанз деш а да вай республика къахьегамхой хьашташ довзараи маькхабулочни, кондитерски, макаронни изделешца, консервашца, корта бохош доацача маларашца, кхыйолча кхачан продукташца уж Iалашбараи. Хьае йолаьй итташ тайпаш маькхабулочнии кондитерскии изделеш, дукхагIа арахец хIанз лакхарча сортах долча хьоарах ю макаронаш. КIезигагIа арахец дика маьхала ца йоалаш, наха дукха хоатташ а йоаца кондитерски изделеш, консерваш, кхыяраш. Цаоmetta арахец наха дукхагIа хьаштдараш.

Грозненски маькхакомбината коллективо, цIей тIакхоачаш болх бе йолаялийтай «Краснодарский» яха маькх хьалхагIа йотташ хиннача шозза дукхагIа ятта тарлургдола кхы тIа керда мощносташ.

Дика болх баьб Старопромысловски районерча № 3 йолча маькха заводо, дийнахьи буси 5 тоннага кхоачаш шеррача ассортиментагIа булочни изделеш арахецаргйола механизированни лини вIашагIйоллаш.

Сийлахь-боккхача Октябра юбилейца а ший цIейна а къахьегама доккхийча толамашца накъаяхара наькъаш лохаш, чурча торонех махулла тIех пайда эцаш хьайоагIа Грозненски горпищекомбината коллектив. Производственни майдаш дукха паргIата еце а, мощносташ дикка дегIайоалаьй. Масала, маькха квас доаккхалга итт тоннагара 30 тоннага кхоачадаьд, вIашагIа а елла болх бе йолаялийтай цхьан сахьата корта бохош доаца малар чу а детта кхо эзар шуша дIакъовлаш йола автоматически лини.

Бахача наькха чам байза а байза цхьаццайола продукташ арахецаш йола майдаш эргаяха йийзар. Йолаш хиннача производственни майда тIа хьажкIий палочкаш арахеца поточни лини вIашагIъеллар. Ийдархоша кердача изделе чамбаьккхачул тIехьагIа хьажкIий палочкаш хIанз массанахьа тикашка корош а яц. Йохка хьаарайоаххаше дIайийю уж наха.

Из кхета а даь хьажкIий палочкаш шозза-кхозза дукхагIа арахецалга сихха вIаштIехьдаккха гIерташ чуийнна къахьегаш я фабрика коллектив.

Ийдархоша кхачан продукташ таразаца эза кIезигагIеи каьхата тIормешка е кIопилгашка йоахкараш дукхагIеи дIайийеча хьалашка кхачан промышленноста болхлой изделеш хьаяра боарамеи къахьегама овсарле лакхъяреи задани кхоачашъе оарцагIбаьннаб.

Министерства предприятешка чIоагIа терко ю цу деша. Дикка дукхагIа арахец укх шера тIормешка е кIопилгаш чу ехка изделеш.

1966 шераца нийдича 54 процент лакхденнад укх шера кIопилгашка ехка продукташ арахецилга. Арахецаш йола продукци кIопилгашка, тIормешка ехка езаш болх чоалханегIа, халагIа бале а ерригача министерстве гIолла къахьегама овсарле соахкарчул 1,2 проценти планал 3,5 проценти лакхъеннай. Цу гIулакха доккха новкъостал дир кондитерскии маькхабулочнии изделеш кепа уттаеш кIопилгашка ехкаш, царна каьхат тIахьерчадеш йола автоматически машина болх бе йолаялийтаро, мухь тIаботташи-Iобоассабеши долча халача балхашта механизаци яро.

Арахеца продукци дикагIа хилийтара а цун ассортимент тоаяра а духьа дукха балхаш деш ба кхачанхой.

Укх шера дIабахача ийс бетта арахеца йолаьй «выборски сдоба», «сибирски калач», «Ярославски булка» йолаш иттех тайпа булочни издели, хIаьта хIанз касттa арахеца йолаергья кхы массехк тайпа а булочни издели.

Ассортимент тоаеш дика къахьийгад Грозненски кондитерски фабрикаи горпищекомбинатеи коллективаша. 14 тайпа керда издели арахецалга вIаштIехьдаьккхад цар укх шера. Наха чIоагIа хоатташ а могаеш а я цар хьаеш йола малхбоален мерза хIамаш (Валетная), «Солнечная» яха карамель, рахатлукум, кхыйола кагий хIамаш.

Укх шера хьае йолаьй № 4 йолча маькха завода коллективо босбола а фигурни а торташ. Наьха хьашташ дизза кхоачашдара укх деношка вIаштIехьдоаккхаргда йиъ гастронома чу фигурни торташ ара заказаш хьайделга.

Арахеца продукци дукхагIа а дикагIа а хилийтара даькъе карагIдийнна толамаш — коммунистически къахьегама тIехьа шерра яьржача яхьах хьахиннар. Предприятешка коммунистически къахьегама цIи лелаеш 241 саги 106 болхло чувоагIаш 14 бригадеи я.

Овсарле лакха а йолаш арахеца продукци тIехдика йолаш къахьегаш ба маькхакомбината пекарь Титова, горпищекомбината кондитерски цеха бригадир Мирошниченко, Шаьла районпищекомбината слесарь Зайтулаев, пивзавода керттера пивовар Лещенко, минеральни хин завода болхло Бекова, кхыбараш.

Республика кхачан промышленноста предприятей коллективаша шоай цIей сийна денна дош чакх а даьккхад, хIаьта Советски Iаьдала 50 шу дизара тIайийца социалистически декхараш сийленца кхоачаш а дергда.

М. ЧЕРНЕР,
Нохч - ГIалгIай АССР кхачан промышленноста министра заместитель.

ДОШ КХОАЧАШДАЬД

Болх нийса вIаштIехьа а баькха къаьстта дика къахьег укх юбилейни шера Налаев Султан Мирлоевич керте латтача Грозненски горпищекомбината болхлоша. Кхоана, 15-ча октябре, хулача кхачан промышленноста цIейна къахьегама совгIат кийчдара еррига шоай торонаш оарцагIъяьха къахьийгад цар. Чурча кхоачамех бизза пайда эцара шерра социалистически яхь йоаржаьяча комбината цехий, сменай коллективаша ди тIехьа сондоах шоай къахьегама толамаш. ХIанзлехьа кхоачашдаьд цар Октябра цIей сийна тIайийца хинна социалистически декхараш а. Из да цар шоай дезача цIейна кийчдаь къахьегама совгIат. Валови продукци арахецара ийс бетта план 108,7 процент кхоачашъяьй комбината болхлоша. Планал совгIа арахийца продукци 109 эзар сома маьха я. Из хул юбилейни декхарех итт бетта планал совгIа арахеца лаьрхIачул дукха дукхагIа. Къахьегама овсарлен план 4,4 процент тIех кхоачаш а еш, хаьал хьалха кхоачашдаьд цар къахьегама овсарле лакхъяра декхараш а. Арахецача продукцега дIабода мах лохбарах паччахьалкхенна кходаьд эзараш сомаш ахча.

Укх шера дезача цIейга кхачалехьа дIадахача шерашка арахецаш хиннаучул совгIа керда кхо тайпа продукци арахеца социалистически декхараш тIайийцадар комбината коллективо. Цу даькъе дукха творчески балхаш дир комбината инженерно - технически болхлоша, мастераша, новатораша, производстве балха тIа хьалха латтараша. Цох доккха беркат даьлар. ХIанзлехьа тIехкхоачашдаьд уж декхараш а. Укх шера арахеца йолаьй керда йиъ продукци. Царех я шоколадаца тоабаьча боалий, хьачий, комарий продукташи сливочни колбаска яха конфеташи. ТIайийнача декхарех 7-ча ноябре кхачалехьа реконструкци е езаш яр корта бохабеш доаца малараш арахецача цеха, ниттa цига оттае езаш яр керда оборудовани. Уж балхаш чакхдаьха тоъал ха я.

Ши-шегIа хьахиннадац уж къахьегама толамаш. Керттердарда къахьегам нийса вIаштIехьбаккхар. Социалистически яхье яьннача коллективаша даьхача толамий хан-ханнахьа итогаш ю Даутова Абдулрашида Зулай керте латтача профсоюза месткомо. Хьалхара моттиг лаьккхача коллектива комбината карара-кара тела Iие байрах лу. Цахадлаш къахьегама овсарле лакхлургйола мероприятеш балха юкъекхухь, балха тIа нийсденна кхоачамбоацараш сихха дIадоах.

Деза цIей тIакхоачача укх тIеххьарча бетта кхы а лакхдаьд комбината болхлоша шоай къахьегама толамаш. Октябра бетта план 110—112 процент кхоачашъеш хьабоагIа уж. Итт бетта план 25-ча октябре кхоачаш а яь, вокх юхедисача деношка дезача цIейна совгIат кийчде лерхI. Цу даькъе къаьстта дика къахьегаш я технолог Гейфман Ида Георгиевна, Лукьяненко Елена Степановна, Умханова Зина, Абрамович Полина, Каменева Нина, Козловцева Люба, кхы дукххабараш а. Царех хIаране юкъера лаьрхIача сменах нормаш 125—130 процент кхоачашъю.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

Сурта тIа: (аьрдехьара аьттехьа) комбината месткома председатель З. А. Даутоваи технолог И. Г. Гейфмани хьожаш ба Е. С. Лукьяненкос хьаьча ирис яхача конфеташка.

ЧАМ БОЛАШ...

Тха коллективо чIоагIо яьяр ер юбилейни шу къахьегама толамашца белгалдаккха аьнна. Тахан хьажа мегаргда оаха тхоай дош кхоачаш миштa ду. ХIара пункт хьа а лоацаш оахош тIайийца юбилейни декхараш тIехкхоачашдаьд ала йиш йолаш да тхо хIанззе а.

Тха декхарий эггара хьалхара пункт я хIара бетта задани ши ди хьалха кхоачашъе аьнна. Уж денош хIанз 7—8 -нега дIакхаьчад. Вешта аьлча, бутт кхоачабала 7—8 ди далалеха хьатIабоагIача шоллагIча бетта чотах болх бу оаха.

Тха кхачан болхлоша иштта хьинаре, воккхача безамца, яхьаца къахьегарах 10 бетта задани оаха кхоачашъяьй дуккха ха хьалха. 24 сентябре хоам бир оаха из задани кхоачашъяьй аьнна.

Цу юкъа планах 2840 тонн маькхабулочни изделеш арахеца езаш яр тха кхачан комбинат. ХIаьта оаха арахийцар 3528 тонн. Еррига а валови продукци лаьрхIача тхо декхарийла дар 560 эзар сома продукци яла, хIаьта Даьхенна дIаеннар 639 эзар сома я.

Продукци дукхагIа арахийцар аьнна толам хилац цох, нагахьа санна пунга дукха мах дIабоде. Цу гIулакха уйла ю оаха хIара денна, хIара сахьата, хIаьта из оаха лерхIача тайпара ца доале а вIаштIехьа а доал. ХIара сома лаьрхIача товарни продукцега планах доагIачул ах кепиг кIезигагIа мах дIабахийта аьнна юбилейни декхар тIайийцадар оаха. ХIаьта болх дIаболабича кхы а торонаш гучаьялар. Кепигал а совгIа даьлар из ахча. Цулухьа комбинато 9 бетта планах 33 эзар сом доагIача 40.1 эзар сома пайда баьб.

Дукха ахча совдаьлар тхона оаха электроэнерги кхоярах а. Кхояьр я 10400 киловатт-сахьат. Иштта кходир доагор а. Цо а бир 600 сома пайда. Дукха я оаха укх юбилейни шера леха зIамига а йоккхий а торонаш, уж йийца варгвац. Бакъда, царех керттеръяр белгалъяккха мегаргья, из да наьха хьинар, дог гIоздалар, укх дезача шера чуийнна къахьегар.

Атта декхараш дац маькхъерашта хьалхашка латтараш. Мел бохам хул наха ийца маькх чам боацаш хилча... Раьза ба тха продукцена къахьегамхой.

ДIадахача шера шоллагIа ах шу доладелча денз городской сийлен Доска тIара Iоялац тха коллектив. ТIехь-тIехьа лакхъю оаха тхоай говзал, Iоаю опыт. Дукха ха йоццаш маькх хьаю процесс ца йовзаш хиннараш хIанз дика мастераш а хинна болх беш ба. Лакхара дикал йолаш а чам болаш а я цар хьаю маькх. Цу тIа гIолла белгалбаха лов мастераш Темерханова Роза, Юрьев Леонид Александрович, Богатырев Белан, Кузигова Райхьант, Бокий Галина. Уж кулгалдеш болча бригадашка дийнахьара нормаш 120—130 процент кхоачашъю, хIаьта цар цIена лелаю шоаш болх беш йола моттигаш.

Шоай опыт кагийчарна дIалу цар, уж шоаш санна болх бе Iомабу. Шера 10 саг смении професеш хургйолаш Iомаве аьнна юбилейни декхар тIайийцадар оаха. Уж тIехкхоачаш а даьд. 14 саг ва хIанз бригадни хьисапе оаха Iома а ваь дика болх беш.

ХьалхагIа 9 тайпара маькхабулочни изделеш мара яцар оаха арахецаш, хIанз уж 16—17-нега дIакхоач. Дукхаелаеннай мехкдаьтта доаккхараштa тха «краснодарский» яха кIай герга маькх, оаха арахеца корта боха ца бу хиш.

Доккха юбилей гаргагIертача укх деношка кхы а айденнал болхлой хьинар, низ. Дог тIара дезде гIерт уж шоай деза денош.

С. ДОДОВ,
МалгIабикерча кхачан комбината директор.

Цифраши бакъдараши

◆ Соахка эггара хьалха планированеи экономически стимулированеи кердача система тIа даьннад тхьамкийи чаьи деррига доакъош. ХIанз кхачан индустре кердача тайпара болх беш цхьайтта даьнъацара 785 предприяти я, дулха-шурий промышленносте — 150 предприяти. 1966 шереи 1967 шера хьалхарча ах шереи кердача хьалашка болх бе йолаеннача коллективаша укх шера 7 бетта планал совгIа реализаци яьй 139 миллион сома маьха хIана яц аьнна йолча продукцена. Шу чакхдоалаш кхачан промышленносте экономически реформо чулоацаргья берригача болх беш барех дукха совгIа-эшашагIа боацаш 67 процент бараша къахьегаш йола предприятеш, цу даькъе шекар доаккхар, спирт доаккхар, даьтта хьоанал йоахар, маькх йоттар санна дола доккхий доакъош а долаш.

◆ ВорхI шера плана заданеш кхоачашъеча толамаш дахарах 1966 шера 23-ча маерча, 14 июнерча, 21-ча июлерча СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указех СССР орденаши медалаши еннай кхачан, дулха, шурий промышленноста 17 эзар гаргга волча болхлочоа. 51 болхлочоа Социалистически Къахьегама Турпал яха цIи еннай.

◆ Советски Iаьдала юбилея сийна тIайийца социалистически декхараш хьалхарча кварталe кхоачашдир дулхеи шурийи промышленноста болхлоша. Планал совгIа даьккхад 326 эзар тонн дулх, 30 тонн марша хьисапера хIамаш, 260 эзар тонн цIенача шурех яь продукци, 86 миллион банка шурий консервай.

◆ Дерригача продовольственни товарех 27 процент торгови сете доагIа кагийча фабрични расфасовка чу дехкаи хьоарчадаьи долаш. 1970 шера дерриганех а 50 процент доагIаргда уж, цу даькъе дулхи дулха ахфабрикаташи — 45 процентага, шура — 77 процентага, тIоа — 78 процентага, кондитерски хIамаш — 68 процентага, хьоар — 50 процентага, коартолаш — 27 процентага кхаччалца.

◆ 1970 шера автоматически поточни линешка хьаергья йIаьхача шодилгий хьисапереи лоаца тийдаи 550 эзар тонн. Къахьегамхошка кхоачаргья кхачан концентраташ чуйоахка термасваривающи материалех 500 миллион хоза пакети коробкеи; дашаш долча кофе 26 миллион банка, сихха гIорадаьча дулха шоллагIча блюдай 2,5 миллион перци; 1965 шерарчул 4-зза дукхагIа берий кхачан продукташ; 15-зза дукхагIа стерилизованни шура.

◆ Юбилейни шера дикка дукхагIа лакхбеннаб бахача наха эггара дукхагIа хоатташ йола хIамаш хьаяра боарам. Тикай тархеш тIа кхаьчай геттара дика дукхха керда продукташ. Царна юкъе я, масала, докъадаьча-деттача дулхах яь хIамаш, вакуума кIал целлофанови тIормигашка дехка маршаш, пленкана юкъе йоалла чкъор доаца нахча, оатаенна кIолд.

СССР дулхеи шурийи промышленноста Министерства дуккха арахецар духьа хьахержай продукце дикагIа йола образецаш. Уж я бийда долаш докъадаьчеи ахдокъадаьчеи хозача картонни коробкашка доахкача марший набораш, хIараяр 100—250 грамм а йолаш кагийча расфасовкашка йоахка чамегIча консервай набораш, сихха гIорадаь шоллагIа блюдаш, хозача кхабилгашкара (глечинашкара) простокваша, дуккха кхыйола хIамаш.

◆ Керттерча хьокхамех цаI а лоархIаш продукцена реализаци елга юкъедоаладаро стимулированни йир изделей динал лакхъяра, цар ассортимент дикка шеръяра. «Рот фронт» яхача фабрика керда хIамаш — «Птичье молоко» яха конфеташи карамели — тIехдика лоархIаш белгалъяьхай — «Знак качества» еннай царна.

ЛЕМКАС КИЙЧДАЬ ДААР

«Сона хетачох повар ший болх дукха безаш я. Баркал цунна». (Ростов-на-Дону, яхача городерча саго яздаь кулг).

«ЧIоагIа чам болаш кийчду да ар № 1 йолча столове. Цу тIа хьаьший гIаэца а хов укхаза». — (г. Орджоникидзера артисташ)... Дукха за уж санна йоазош жалобайн предложенеи книжка тIа.

Малий-хьогI из иштта наха баркал яха, могаю повар?

— Лемка я из-м. аз хьаcх, — аьнна араьлар официантка.

Лемкас салоIаш, ший сов продукташ чуледаеча помещене дагIатхо. Гуш да из лостам болаш, цIенал езаш йолга. Моза тIаховргбоацаш хикисена кIала ядар маькха булкаш, макаронаш, кхыйола продукташ. Гаьнарча саьн чу зIамигача истола тIа латт дIа-хьа делла кизга, тайп-тайпара «дийна» а хьалаь а зизаш. Ший тайпара кийчдаьча хьыша цIагIа чувальча «Укх чу кхестар йоI я» оал. Тхо дагIар хьыша цIа деце а тхона а хийттар иштта.

Цхьа минот ялалехьа хьачуяьлар доа мо кIай халат тIа а дувхаш герга юхь йола йоI, Колоева Лемка. Дукха ха я из наьсархошта йовза. 1958 шера денз столовешка болх беш я из. Диззача 7 шера цо кийчдаь хIама диад «Назрановский» совхозерча механизатораша. Цул тIехьагIа кхы а ший говзал лакхъе Грозне а яха 6 бетта поварий курсашка дешаш хилар Колоева Лемка.

Хьинар долаш саг я Лемка. Цхьа саг санна мара ца хеташ дийнахьа 150—200 сагага хIама дайите араволакх цо. 7—8 тайпара даар кийчду цо цкъа кийчдеш.

Из йолча столове шо дахача бохам хинна арадаргдац шо. Чам болаш да цо кийчдаь дулх хьалтIам...

М. КАРАЕВ.

АГИТАТОРА БЕСЕДА Ю

Делкъийга салоIача хана «Старогрознефта» НПУ транспортни контора Щеча уголоке вIашагIкхийтар цу контора болхлой. Уж бар тракторашта, машинашта ремонт ю слесараш, трактористаш, бульдозеристаш, кхыбола болхлой.

Цига КПСС ЦК сентябрьски Пленума балхах лаьца беседа йир агитатора Неткачев Александр Петровича. ДIахо советски халкъа хьал-торо лакхъяра яьча решенеа жоп а луш вай мехкдаьтта управлене мехкдаьттахоша, пунца цхьана вай а лакха къахьегама толамаш доахаргда, — аьлар цо.

— Кхыча бесса хила йиш яц из, — аьлар бульдозериста коммунистически къахьегама ударника Ерошев Александра. — Пленума решенеша вай тIахьех доаха толамаш лакхагIа хилийтара. Ди тIехьа тоалуш латт советски наьха вахар. Хьажалаш, аз, бульдозериста Добрянске, шофера Галкин Юре, тракториста Эмди Салгиреева дукха ха йоаццаш дика кийчъяь квартираш ийцай дуккхаза вIаштIарадаьча кердача цIеношкара. Шозза дукхагIа болх бе дог доагIа, — аьлар нов. Ерошева юххера ший къамаьл чакхдоалаш.

Геттара бакълув Александр Николаевич, — цо яхар хьаллоац агитатора.

Тха коллективо 106,7 процент кхоачашъяьй 8 бетта мухьаш дIаюха кхахьара план, планахчул 6,2 процент лакхъяьй къахьегама овсарле, мухьаш дIа-юха кхахьарга бода мах 3,8 процент лохбаьб, мехкдаьтта доахарашта, мехкдаьтта чакхдоахарашта, гIишлоштъерашта планал совгIа 6124 тонн мухь тIааьаб. 9 бетта баьча балха хьокхамаш кхы а лакхагIа да.

— Новкъостий, — йоах дIахо агитатора, — вай дагахьаба деза болх дика барал совгIа, денна воай мехка оборонни низ чIоагIбе а безаш вай хилар.

— Вай даьча къамаьлий итог йийча, — йоах агитатора вайна массанена дагалаттар цаI да воай, мугIарерча къахьегамхой, чIоагIа йоакхояраx вай партена, Советски правительствана баркал ала, хIаьта вай де дезар хьинар ца кхоадеш къахьегалгеи мехка оборонни низ чIоагIбелгеи да. Из хургда гаргакхоачаш латтача цIейна — Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 50 шу дизара кийчдаь вай дикагIа дола совгIат.

— Кхыча тайпара хила йиш йолаш а дац из-м, — чакхдоалача къамаьлашта тIеххьа ший дешаш оттаду парте воацача токара нов. Кардаильске.

ЛадувгIараша уж сакъердаме къамаьлаш хиннaчул тIехьагIа сменах юхейисача хана, шоай хьинар шолхадаьккха къахьийгар хIаране, тIехкхоачашйир шоай дийнахьара задани.

А. ТИЩЕНКО.

ТЕХНИЧЕСКИ ПРОГРЕССА НОВКЪА

III-гIа партийни конференци хилар «Красный молот» яхача заводе. Заводерча 750 коммуниста хьалхара вIашагIкхийттача делегаташа йийнар шоай паркома балха хьакъехьара отчетни доклад.

Докладчика а къамаьлаш даьраша а лувцар советски наьха вахарера белгалдаьнна ди — вай Даьхен ах бIаь шера юбилей гаргакхачарца дуккьденна красномолотовций политически къахьегамеи хьинар чIоагIа айденна хиларах.

Октябра сийна тIайийна шоай декхараш кхоачаш а деш, машинашъераша кхоачашъяьй валовии товарнии продукци арахецара ийс бетта план. хIаьта къахьегама овсарле 7 процент лакхъяьй.

Укх шера красномолотовцаша серийно арахеца йолаьй керда голашагIа йола цементировочни агрегати, 500 атмосфер давлени йола фонтанни арматурей. Малхбузен СибарегIарча мехкдаьттахошта хьаьяй агрегата опытни образец. Кийчъеш латт 1000 атмосфер йолча фонтанни арматура, превенторни манифольда, скважинана гонахьарча 240 арматура а желюзийни сепаратора а опытни образецаш.

Дукха хIама даьд хьалхалатта технологи юкъеяхьара. ДоаладаьчА чонах оатхалаш еча цехе установка хьаяьй, оатхалаш хьае йолаьй коача ши-шегIа чIоагIлу смесаш юкъе а ухийташ. Мехкдаьтта аппаратурни цехе хьае йолаьй 3400 миллиметр диаметр йола пхоnаш, обечайкаш хьаяра поточни лини кийчъяьй. Механически цехе хьаяьй шатунаштеи корпусаштеи обработка ю поточни линеш, хонингованеа меттел цилиндрови втулкашта раскатка елга юкъецихьад. Завод бIарчча хьайийца юбилейни шера 9 бетта 39 мероприяти чакх а яьккха, 100 эзар сом совгIа ахча кходаьд.

— Цуерригача цифрашкара хьагуш да, — йоахар паркома секретара нов. Шейкина — технически прогресс бахьан долаш къовсам лоатабеча бIаьш болча коммунистана хьега къа. Царех ба нн. Миллер, Шульга, Шемякин, дуккха а кхыбараш.

Докладчика а къамаьлаш даьча делегаташа а нн. Чернова, Охрименкос, Колесникова, Емельяненкос дикача оагIорахьара йийцар Советски Iаьдала 50 шу дизара цIерагIйола коллективаш алийта бокъо яккхар духьа социалистически яхь йолаьь бригадаш. ХIанз из бокъо яьккха йиъ коллектив я. Царех кхаьннена керте латтараш коммунисташ нн. Лукьянцев, Баранов, Абрамов ба.

ЛаьрхIача рубежага а кхаьча, коммунист Лукьянцев Василий ший новкъосташна дIахо вахар. Даьхен юбилей хьатIакхача юхедиса 30 ди ударни да аьнна дIакхайкаде лаьрхIал цун бригадо. Из гIаьхьехам хьалдаьцар III-ча заводской партконференце делегаташа.

Цунна цхьана делегаташа белгалдоахар завода балха тIара, паркома гIулакхашкара кхоачамбоацараш а. Укхаза хIанз а кIезига пайда эц боахама реформа совленех, кIезига хIамаш даьд боахама расчет юкъейоалаяра. Из бахьан долаш завод лоархIаянзар пайда баккхара оттаьча заданех. ХIанзчул тIехьагIа дикка тоае езаш я къахьегама дисциплина. ЛаьрхIача гучадаьннад, 28 цементировочни агрегат ялла йола балха ха заводе прогулаш яр бахьан долаш зехьа яйна хилар. Кадраш балха тIа сов дукха хувпалуш моттигаш я, ритмично болх бац заводо.

Конференце паркома керда состав а районни партконференце бахийта делегаташ а хержар.

ТIайийнача решене тIа конференце наказ делар паркома кердача составa цехий парторганизацешта деш дола кулгали тIайийна решенеш кхоачашъяра беш бола организаторски болхи чIоагIбе, коммунисташта кхетам балара дешашта уйла дукхагIа тIаахийта аьнна.

Н. ТИМОФЕЕВ.

ВорхIазлагIа гулъяьча СССР Лаккхехьарча Совета кхоалагIа сесси

1968-ча ШЕРА ЙОЛЧА СССР ПАЧЧАХЬАЛКХЕН БЮДЖЕТАХИ 1966-ча ШЕРАРА СССР ПАЧЧАХЬАЛКХЕН БЮДЖЕТ КХОАЧАШЪЯРАХИ

СССР ФИНАНСАЙ МИНИСТРА В. Ф. ГАРБУЗОВА ДОКЛАД

СССР-а Министрий Совето, аьлар **В. Ф. Гарбузова**, СССР-а Лаккхехьара Совет хьожаргйолаш цо чIоагIъергйолаш хьачулу 1968 шера йола СССР-а Паччахьалкхен бюджет. СССР-а Лаккхехьарча Совета сесси болх беш я советски халкъ, Коммунистически парти, дерригахьалхалатта адамаш вай ханара эггара а йоккхагIа йола событи Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 50 шу дизар торжественно белгалдаккха кийчлуча хана.

Советски нах шоай цIейна накъабола, баьча наькъага доккхал деш юха а хьежаш, цар гIулакхаца кхоачашду коммунизм хьалъяра керда декхараши чIоаггIа лоархIамбола проблемаши, бIубенна кхоаненга а хьежаш.

ДIадахача ах бIаь шера, аьлар дIахо докладчика, вай халкъо Ленина парте хьалхле а лелаеш Iалаьмате доккхий социально-экономически хувцамаш даьд. Вай коталонийи карагIдаьннарийи лакхален тIара къаьстта белгалеи къаьтган бIаргагу Сийлахь-боккхача Октябро кхеллача общественни строя торонаш, социализма исторически прогрессивность, из капитализмал толашагIа хилар. Диста варгвоацаш лакхденнад Советски Союза сий дунен халкъашта юкъерча арене.

В. Ф. Гарбузова белгалдаьккхар, КПСС XXIII-ча съезда решенешца хьалхле а лелаеш, Коммунистически партеи Советски правительствеи мехка материальни, къахьегама, финансови ресурсаш коммунизма материально-технически база хьаяра, вай Даьхен обороноспособность чIоагIъяра, дIахо а халкъа вахара хьал лакхдара тIаерзаеш хилар.

Советски халкъ даха мадоаггIара накъадола сий долча юбилейна. Сийлахь-боккхача Октябра 50 шу дизаро хьалхоадаьча дуккхача къахьегамхой хьинарахи творчествахи хьахиннай бокъонца йола, цIаккха а ца хинна тайпа дерригача халкъа социалистически -ях. Промышленноста, юрта боахама, гIишлош хьалъяра, транспорта, Iилма, культура болхлоша — вай мехка берригача къахьегамхоша сийленца кхоачаш а тIехкхоачаш а ду шоаш тIаийца доккхий декхараш.

Пятилетка шин шера мехка къаман доход 14 процент лакхлургья, вешта аьлча цул хьалха дIадахача пхе шера цхьан шера юккъера лаьрхIа йолча темпал дукха а сихагIа.

Укх шера промышленни продукци арахецилга 10 процентал чухнахьа доацаш лакхлургда. Укх тIеххьарча шин шера промышленни производства боарам хIама ца эшшаш 20 процент лакхлургба, из цу шерашкара планел 4 процент совгIа лакхагIа хул.

БIубенна лакхбалара новкъа бола юрта боахам. ТIа-тIа дукхагIа холу КПСС ЦК-а мартовски (1965 ш.) Пленума дика влияни. Пятилетка шин шера юрта боахама продукци 9 процент лоархIам болаш лакхлургья.

Халкъа боахама дерригача доакъошка лакхлу къахьегама овсарле, производства рентабельность, дукхагIа хул пайда. Укх шера халкъа боахама пайда бара план тIеххкоачашъергья.

Экономикеи къаман доходи лакхъяларо хьаю халкъа материальни хьал халданза лакхдара эша чIоагIа лард. Укх тIеххьарча хана, къаьстта КПСС ЦК-а октябрьски (1964 ш.) Пленум хинначул тIехьагIа, цу даькъе доккхий хIамаш карагIдаьнад. Толамца кхоачашъеш я дIахо а къахьегамхой вахара хьал лакхдара парте XXIII-ча съездо оттаяь программа. Халкъа хьали советски наьха культуреи лакхъяра йола пятилетка шин шера задани тIеххкоачашъеш я. Бахача наьха ахчан доходаш цу хана чухь 18 процент лакхлургья, вешта аьлча планах лерхIаш хинначул чехкагIа. Чехка лакхлу общественни потреблене фондаш. Шин шера 16 процент совгIа лакх а лургья уж. 1967 шера 49 миллиард сомага а кхоачаргья.

Парте халкъа хьал тоадалара кIаьд ца луш йоакхо еш хилара къаьгга дола кхы цхьаькха а тешал да «Советски халкъа хьал дIахо а лакхдара гIулакхех» КПСС ЦК-а Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева яьча доклада Центральни Комитета сентябрьски Пленумо (1967 ш.) тIаийца халкъа хьалах йола решенеш. Пленума решенеш геттара боккха политически социально-экономически лоархIам бола документаш да. Пленумо белгалдаьха гIулакхаш къахьегамхой вахара хьал халданза тоадара тIаерзаяь йола парте ленински генеральни курс халданза чакхйоахаш хиларах хьахиннар да.

Советски наха чIоагIа раьза хинна тIаийцар КПСС ЦК-а Пленума решенеш. партеи правительствеи еча йоакхонна къахьегама кердача толамаша жоп дала гIерт уж.

ДегIайоагIа ВЦСПС-ен моттигерча профсоюзни организашеи доал деш йола паччахьалкхен социальни страховане бюджет. Укх шера из бюджет 12,6 миллиард сомага кхоачаргья, пятилетка шин шера 19.5 процент лакх а лургья. ТIа-тIа дукхагIа средстваш дIайохийт пенсеши ханна болх бурургбоацача валарах луш дола пособеши даларга, санаторешкеи салоIача цIеношкеи ваха мах боацаш а льготни а путевкаш яларга. Духхьал шин шера цар чу салоIаш а дарба дайташ а 18 миллион саг хилар: 15 миллион долча бераша школьни каникулаш дIайихьар пионерски лагерашка.

Бахача нахага товараш доххилга лакхлу, розничны товарооборота план тIеххкоачашъеш я. Укх шера товарооборота боарам 8.7 процент лакхлургба, хIаьта пятилетка хьалхарча шин шера — 18 процент гаргга. Халкъа дуккха эшача товарий дикал лакхъяра тIехь беш боккха болх ба, тIа-тIа дукхагIа тайп-тайпара хул цар ассортимент.

Халданза тоалу советски наьха чубахача фусамийи бытовойи хьалаш. Укх юбилейни шера кердача цIеношка баха ховшаргба 11 миллион сагал совгIа бола нах.

Бахача наьха доходаш лакхъяларга хьежжа дукхагIа хул цар сберегательни кассашка Iодехка ахчаш а. Бахача наьха вкладаш укх тIеххьарча шин шера 8 миллиард сомал совгIа лакхлургья.

Советски наьха къахьегамеи бытеи хьалаш тоадара боккха лоархIам болаш да хIанз чакхдоаккхаш дола пхе дийнахьа болх а бергболаш шин дийнахьа са а лоIаргдолаш долча кIиранга болхлойи гIулакхера нахи боахилга.

Социалистически экономикеи къаман доходи дегIаахара лакхача темпаша новкъостал ду СССР-а халкъбоахама плани Паччахьалкхен бюджети толамца кхоачашъяра. 1967 шера бюджет кхоачашъергья доходаш 115,5 миллиард сом, е нийсъяьча планах 101,4 процент, расходаш 114,5 миллиард сом, 100,9 процент йолаш. Доходаш расходел цхьа миллиард сом дукхагIа хургья.

Пятилетка шин шера итогаша чIоагIа тешам болийт халкъа боахам дегIабоалабара КПСС XXIII-ча съезда Директиваш тIа оттаяь заданеш кхоачашъяь ца Iеш, тIеххкоачашъергхиларах.

Министра хоам бир, 1968 шера Паччахьалкхен бюджета проект тIехьа тIадоагIача пятилетка кхоалагIча шера халкъбоахама планага хьежжа оттаяь хиларах. ДIахо а социалистически экономика дегIайоалаяра, мехка обороноспособность чIоагIъяра, халкъа вахара хьал лакхдара хьакъехьа парте XXIII-ча съездо хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашдара хиланза яргIоаца средстваш Iалашъю бюджето.

1968 шера Паччахьалкхен бюджета доходаш 123,8 миллиард соми расходаш 123,5 миллиард соми йолаш я. ХIанз карарча шераца цийсйича бюджета доходаш 8,3 миллиард сом дукхагIа хургъя, хIаьта расходаш 9,0 миллиард сом. Доходаш расходел 308 миллион сом дукхагIа хургья.

1968 шера халкъбоахама планацеи бюджетацеи вай мехка дегIабоагIа экономически низ къаьгга гуш ба. Планацеи бюджетацен дизза лаьрхIа да парте XXIII-ча съезда Директивашка хьежжа КПСС ЦК-а Политбюрос оттадаьи КПСС ЦК-а сентябрьски Пленумо дизза могадаьи дола советски халкъа вахара хьал дIахо а лакхдара гIулакхаш.

1968 шера денз лакхду бетта эггара кIезигагIа болхлоштеи гIулакхерча нахаи луш дола балха алапи 60 сомага кхоачашдеш, юккъера алапи доагIача болхлой цхьайолча категорешта ставкаши окладаши, лакхъю болхлошта станочникашта йола тарифни ставкаш, хIаьта иштта Дальни Востокерчеи Европейски Къилбаседерчеи халкъа боахама дуккхача доакъой болхлоштеи гIулакхерча нахаи доагIа балха алапи а. Шеръю ГIанарча Къилбаседа районашка болх беча наха йола льготаш, болхлойи гIулакхерча наьхеи дикка доккхача даькъана отпускаш йоагIа ханаш йаьхъю, дIахо а лохъеши дIайоаккхаши я болхлойи гIулакхерча наьхеи алапе тIара йоахаш йола налогаш, бетта 61 сомагара 80 сомага кхаччалца доагIача алапена тIера луш йола налог юккъера лаьхIача 25 процент лохъю. Ханна болх ца булуш бисача болхлоштеи гIулакхерча нахаи доагIача пособеи боарамаш лакху. Баха нах пенсионни Iалашбара хьакъехьа доккхий гIулакхаш деш да.

Уж доккхий гIулакхаш кхоачашдара 1968 шера Паччахьалкхен бюджетацара дIадохийтаргда 6 миллиард сом совгIа ахча. Цу дерригане а Iалашдергда дIахо а итташ миллионаш болча советски наьха реальни доходаш дикка лакхъелга.

Бюджета доходаш лакхлу социалистически экономика дегIаахара лакхача темпашца, къаман доход лакхъяларца, халкъа боахама дерригача доакъошка халданза экономически реформа еш хиларца.

Социалистически боахамгара бюджета чуйоагIача поступленей ерригa сумма 112,7 миллиард сом хургда е бюджета ерригача доходех 91 процент. Къаьст-къаьстача тайпашка уж доходаш дIаекъалу укх боараме:

(млрд. сомаш)

	1967 шу (кхоачаш-хургда аьнна хетар)	1968 шу (план)
Пайдан тIара йоагIа отчисленеш, производственни фондаех луш дар, пайдах паргIата юхедисачун фиксировани платежаши взносаши	39,6	43,8
Оборота тIара йоагIа налог	40,9	42,2
Социальни страхованена паччахьалкхен предприятешеи организацешеи луш йола взносаш колхозашкара йоагIа подоходни налог, кхыйола доходаш	25,0	26,7

Боахама ахчан накопленешкеи бюджета доходашкеи эггара дукхагIа хул тIабоагIаш бола пайда. ХьатIадоагIча шера хургболча пайдан ерригa сумма 57,9 миллиард сом хургда, вешта аьлча укх шераца дистача 20 процент лакхлургья. Боахама доал дара кердача хьалашка пайда лакхбалара новкъостал дергда шоай балха производственни финансови результаташ дикагIа хилийта предприятей бола безам лакхбаро.

Пайдангара йоагIача платежашта юкъе производственни фондех луш дар 4,6 миллиард сом хургда. ХьатIадогIача шера реформа дIахо а юкъе мехкухь уж платежаш лакхлургья.

1968 шера оборота тIара йоагIа поступленеш, производствои товарооборота лакхъярга хьежжа, 42.2 миллиард сом оттае лаьрхIай, вешта аьлча укх шерачул 3,2 процент дукхагIа.

Бахача нахагара йоагIа налогаш планах лакхъе оттаяьча алапе фондаген налогаш лохъергхиларген хьежжа 10.3 миллиард сом хургйолаш къоастаьй. Бахача наха тIера йоагIача налогий удельни доза бюджета доходашка 8.3 процент хургда.

1968 шера бюджета расходий дуккха а дукхагIа дола дакъа дIадохийтаргда халкъа боахамаи социально-культурни гIулакхаштеи финансировани ярга. Керттерча тайпашка расходаш дIаяхийта лерхI укх суммех:

(млрд. сомаш)

	1967 шу (кхоачаш-хургда аьнна хетар)	1968 шу (план).
Халкъа боахам	49,9	50,1
Социально-культурни мероприятеш	43,4	45,7
Оборона	14,5	16,7
Управлени	1,5	1,5

Халкъа боахама финансировани яра дIайохийтача средствай ерригa сумма 6,3 процент лакх а лургья, 96,2 миллиард сомага а кхоачаргья, царех 50,1 миллиард сом бюджетах къоастадергда, хIаьта юхейиса сумма предприятейи боахама организацейи шоай йолча средстваех къоастаергья. Боахам дегIабоалабарга предприятеша дIадохийтар 12 процент лакхлургда, вешта аьлча бюджетни ассигнованешка цу гIулакха лаьрхIчул доккхагIча боарамашка.

1968 шера дIахо а тоае лерхI халкъа образовани, лакхде лерхI бахача наха деш дола медицински гIулакх, шеръе лерхI социальни страховании социальни Iалашои. Цу гIулакхашка бюджетера дIадохийт 45,7 миллиард сом, е укх шерачул 2,3 миллиард сом дукхагIа.

Iилма тохкамаш дара йоккхий средстваш къоастаю. Бюджетахи предприятей шоай торонехи Iилманга дIадохийтар 7,9 миллиард сом хургда, е укх шерачул 10,8 процент дукхагIа. Цу средстваех рациональни пайда эцаро йиш хулийтаргья Iилма тохкамий эффективность лакъе а Iилманеи техникаши карагIдаьнна кердадараш производствана юкъедоаладе а.

Правительствашта юкъе оттаяьча соглашенешка хьежжа бюджетера ассигнованеш дIаяхийта лерхI социалистически мехкашца массе а оагIорахьара вIаши леладу гIулакхаш шердарген, цу соглашенеш тIара хьадоагIа декхараш кхоачашдарген, хIаьта иштта дегIадоагIача мехкашта цар шоай лоIамера къаман экономика чIоагIъеча экономически технически новкъостал дарген. Советски Союзо дегIадоаладу кхыча мехкий паччахьалкхенашцара вIаши пайдане дола гIулакхаш, хIара паччахьалкхе шийлоIаме хилар, цун суверенни бокъонаш, территори тIакховда йиш йоацаш хилар лархIа а лоархIаш.

ДIахо докладчико дийцар, промышленноста финансировани ярах. Вай промышленность, аьлар цо, чIоагIа лакхъенна я, цун хIанз торо я эггара чоалхане дола производственни технически декхараш кхоачашде, мехка ерригa экономика лакхача темпашца дегIайоагIилга Iалашде. 1968 шера, КПСС XXIII-ча съезда Директивашка хьежжа, дIахо а лакхде лерхI промышленни продукци арахецилга, промышленни производства структура эргаяьккха тоае, цун эффективность лакхъе.

Промышленноста финансировани ярга укх шера дIадохийт 51,8 миллиард сом, цунца бюджета чотах 23,9 миллиард сом а долаш.

Эггара йоккхагIа йола затраташ ергья халкъа боахаме Iилма-технически прогресс къоасташ долча еза-йоккхача индустре энергетика, машиностроени, металлурги, химически промышленность, электроника морча доакъошка. Цу керттерча доакъошта финансировани яра къоастаду 22 миллиард сом гаргга ахча, из хул промышленностага дIайоахийтача ерригача вложеней 42 процент.

Еза-йоккха индустри тIехйолаш дегIайоалаяр вай парте генеральни линия, берригa халкъа боахам лакхбара ларддий лард я. Цу даькъе даьхача толамаша йиш хулийт айгачеи кхачани промышленноста эша производства средстваш дукхагIа хьае а цунца потреблене предметаш арахецара темпаш дикка лакхъе. 1968 шера промышленни продукци арахецилга 1967 шера хинначул 8,1 процент лакхалуш, потреблене предметаш деча доакъой продукци 8,6 процент лакхъяла еза.

Халкъа дуккха эшаш дола товараш дукхагIа арахецилга Iалашдара, 1968 шера яйгеи кхачани промышленность дегIайоалаяра къоастаду 8,1 миллиард сом, е укх шерачул 12,4 процент дукхагIа. Бахача наха эша товараш дукхагIа арахецара новкъостал дергда потребительски товараш арахецилга каралерзадараи уж дукхагIа арахецараи еза-йоккхача промышленноста предприятей болхлой безам тIабахийтаро.

Къахьегамхошта эша тайп-тайпара дола товараши гIулакхаши кхоачашдеча лоархIаме моттиг дIалоац моттигерча промышленностои бахача наха гIулакх деча предприятешеи. Моттигерча промышленноста предприятеш хьалъяраи шеръяраи къоастаду 670 миллион сом, вешта аьлча укх шерачул 26 процент дукхагIа.

Партеи правительствеи дукха гIулакхаш даьд доакъош дIахо шердеш. Союзни республикай Министрий Советаш, министерстваш, къахьегамхой депутатий Советаш декхарийла я моттигера промышленность дегIайоалаеча, бахача наха деш дола бытовой гIулакхаш шердечи тоадечи дукхагIа инициатива гучаяккха а пар йоакхо е а, бедалеи материалийи моттигера торонаш производствана дукхагIа юкъеоза.

ТIа-тIа дукхагIа лакхлу предприятей боахама-финансови балха тIехь пайдан бола лоархIам. 1968 шера промышленни министерствайи ведомствайи пайда 20 процент лакх а лургба, 36,9 миллиард сомага дIа а кхоачаргба.

ХьатIадоагIача шера промышленносто бергболча балха результаташта тIа-тIа дукхагIа дика влияни ергья дIахо а экономически реформа юкъеккхьаро. 1968 шера промышленносте керттерча даькъе ль чакхъяргья экономически реформа.

Iоаьча опытага а хьожаш, министерстваши ведомстваши декхарийла я боахама доал дара кердача хьалашка яхара предприятеш бокъонца кийчъе, боахамеи финансовии болх эргабоккхача царна мамогта новкъостал де.

1968 шера дикка дукхагIа хургья пайдан чотах еш йола экономически стимулироване фондаш. Цу фондай ерригa сумма 3,5 миллиард сом хургья, укх шерачул 1,6-эза дукхагIа а хургья уж.

Докладчико белгалдаьккхар, дIахо а промышленность дегIайоалаяра декхараш толамца кхоачашдара тIагIертта лаха а бизза пайда эца а беза производства а, хIара предприяте а, хIара даькъе а йолаш йолча накопленех а резервах а аьнна. Цо белгалдаьккхар вай промышленностера керттера р е з е р в к е р т т е р ч а производственни ф о н д а й эффективность лакхъяр. Iилманеи техникашеи керда карагIдаьннараш производства, юкъедоалалар хилар. 1968 шерарча халкъбоахама плане оттадаь да халкъа боахам дIахо а эггара кердагIа йолча техникацеи оборудованецеи Iалашбар, производственни мощностех дикагIа пайда эцара хаьдда дола декхараш оттадаьд. ХьатIадоагIача шера халкъа боахамга кхоачаргья 15 миллиард сом гаргга мах бола керда оборудовани.

Боахам хьалбеча доккха дош да керда юкъейоалаеш йола мощносташ геттара чехка караерзаяр. Промышленноста кIезига предприятеш яц цу хьакъехьа цIенхаштта дола толамаш даьха. Бакъда цкъаза керда производственни мощносташ караерзаелга ледара а лел, йIаьххача хана проектни нормаш а яхаш.

В. Ф. Гарбузова дагадохийтар Коммунистически партеи Советски правительстваи промышленноста болхлой шоашка йолаш йолча материальнии финансовии ресурсех лораеши кхом беши пайда эцара, кIоран, цемента, мехкдаьтта хIара килограммана, халкъа средствай хIара сома дас санна доал дара тIахьехаш хилар.

Докладчико хоам бир, 1968 шера предприятейи боахама организацейи шоай йола оборотни средстваш 4,2 миллиард сом лакхлургхиларах, царех бюджета чотах 1,3 миллиард сом хургда.

Производствои социалистически накапленеши лакхъялара йоккхий торонаш йоахкаш да къахьегама овсарле халданза лакхъеш хилар, аьлар дIахо В. Ф. Гарбузова. Пятилетка хьалхарча шин шера промышленносте къахьегама овсарле 13 процент гаргга лакхлургья, из планови заданел тIех хургья. Цо йиш хулийт паччахьалкхен материальнии финансовии ресурсаш дикка лакхъе. 1968 шера промышленносте къахьегама овсарле 6 процент лакхъе лерхI. Духхьала цу фактора чотах 70 процент совгIа хургья тIакхеташ йола промышленни продукци.

Укх тIеххьарча хана министерстваши предприятеши дукхагIа терко тIаяхийта яьнай вай промышленность дегIайоалаяра керттерчарех долча цхьан деша — продукце дикал лакхъяра. Боахама доал дара кердача хьалашка лакхбу изделеш дика, тешаме, дукха яхаргйолаш хилийтара тIехьара предприятей коллективай безам.

1968 шерарча бюджете йоккхий средстваш дIаяхийта лерхI транспортеи бувзамеи дерригa тайпаш дегIадоададарга. Дерригa а боахама цу доакъошка хьожадаьд 9,2 миллиард сом, цо йиш хулийтаргья транспорти бувзами эггара а кердагIа йолча техникаца Iалашъелга лакхде, цар эксплуатационни торонаш лакхъе.

Юрта боахама финансировани яр дувцаш докладчика белгалдаьккхар, КПСС ЦК-а мартовски (1965 ш.) Пленума решенеш халданза кхоачашъеш хиларо дика шийи результаташ луш хилар. Лакхденнад юртбоахама производство техникаца Iалашъяр, чIоагIъеннай колхозийи совхозийи экономика, дикагIа пайда эц техникахи къахьегама ресурсехи, къахьегамцара материальни стимулаш лакхъеннай.

Партеи правительствеи еча йоахконна жоп луш юрта къахьегамхоша кхы а чIоагIагIа тIагIерта кхоачашъю шоай планаш, юртбоахама культураш хьувкъяраи хьайбай продуктивность лакхъяраи оарцагIдоах кхоачамаш.

1968 шерарча халкъбоахама планага хьежжа юрта боахам дегIабоалабарга дIадохийтаргда 16,4 миллиард сом, цунца бюджетера 9,0 миллиард сом а долаш. Юртбоахамга дIайохийта вложенеш 1967 шера хиннарел 7,6 процент дукхагIа хургья.

Юрта боахамга дIайохийта ерригa паччахьалкхен капитальни вложенеш 6,4 миллиард сом хургья, е укх шера хиннарел 18 процент дукхагIа. Колхозаша 6 миллиард сом гаргга шоай капитальни вложенешка хьожадергда шоай средствайи дукхача хана луча кредитийи чотах.

КПСС ЦК-а майски (1966 ш.) Пленума решенеех лаьтташта мелиораци яра программа чакхъяккхарга 1968 шера дIадохийтаргда 1.7 миллиард сом, укх шера дIадохийтачул 432 миллион сом дукхагIа. Дуккха а дукхагIа хулийтаргья лаьтташ дизза тоадарга дIайохийта ассигнованеш. Уж гIулакхаш чакхдоахача финансировани яра бюджетера дIадахийта лерхI 600 миллион сом.

Дукха средстваш дIайохийт совхозаши производство дегIайолаярга. Бюджетера а шоай средствай чотах а цу гIулакхага дIадахийта къостаду 7,5 миллиард сом. Совхозий балха производственни финансовии хьокхамаш дикка дикагIа тоаде лерхI. Планах лохле лерхIача продукцега шийга дIадодачул лоархIам а беш 1968 шера совхозашкеи паччахьалкхен кхыча юртбоахама предприятешкеи боала пайда 2,5 миллиард сом хургба.

Юрта боахам дIахо а айбара боккхача экономически лоархIаме да совхозаша дIах-дIахо йоахаш йиззача боахама расчетага яхарах йола КПСС XXIII съезда решенеш чакхьяхар. Правительства СССР юрта боахама Министерствана, СССР, Госпланa, СССР финансай Министерствана, СССР Госбанка, СССР ЦСУ-на, союзни республикай Министрий Советашта тIадиллад мехка ерригача совхозашка йизза боахама расчет юкъеяхьар духьа кердача хьалашкарча совхозий балха опыта дух тIа йовлилгеи из опыт вIашагIтохилгеи.

1968 шера дуккха а дукхагIа дегIадоагIа юрта боахама трактораш, комбайнаш, юртбоахама машинаш, запасной доакъош, минеральни удобренеш, кхыдола производственни гIулакхашта эша товараш ухийтилга.

Укх тIеххьарча шерашка алсамдаьннад Госбанка юхалург тела колхозий керттерчеи оборотнии фондаш ка ухийта кредитни вложенеш. 1968 шера колхозаша дIаэцаргда йIаьххача ханарча кредитий 1750 млн. сом, е укх шерачул 9,4 процент дукхагIа.

В. Ф. Гарбузова белгалдаьккхар КПСС XXIII съезда Директивашка хьежжа вай мехка капитальни гIишлонаш хьалъяра Iалаьмате йоккха программа чакхйоаккхаш латтилга. Цо торо хулийт халкъа боахама доакъой производственни мощносташ халданза массе а хана алсамъяха, болх беш йола предприятеш технически хьакъехьа юкакичъе, нах чуIеча цIеной фонд алсамъяха. Укх тIеххьарча хана партеи правительствеи чакхдаьхаи капитальни гIишлонаш хьалъяра планировани яреи уж хьалъелга вIаштIехьдаккхареи дикагIа тоалара дола дуккха а лоархIамера гIулакхаш.

Хьалъеча гIишлоний оборотни средстваш а чулоацаш, капитальни вложенешта финансировани яра 1968 шера, халкъа боахама планага хьежжа, 43,6 млрд. сом къоастаду, цу даькъе бюджетах 23,1 млрд. сом а къоастадаш. Цул совгIа йоккхий средстваш тергья СССР Стройбанкаи СССР Госбанкаи чотах а. Белгалъеча централизовании капитальни вложенешта финансировани яра объемо торо хулийтаргья 40,8 млрд. сома маьха керттера фондаш болх бе йоладийта.

Правительства СССР министерстваши ведомстваши, союзни республикай Министрий Советаш декхарийла яьй производственни мощносташ болх бе йолайолийтилга сийхара а капитальни вложеней эффективность лакхъяра а духьа капитальни вложенеш болх бе йолаялийта лаьрхIача объекташта тIагулъелга Iалашдеи йистеяланза йола гIишлонаш хоалам боллаш кIезигъеи.

ДIахо а дуккха хьалдергда нах чуIа цIенош. ТIадоагIача шера финансироване дерригача хьастий чотах ерригa а 95 млн. квадратни метр хула нах чуIа цIенош хьалделга белгалдаьд. Дикка дегIадоагIаргда паччахьалкхен кредитий новкъостална жилищно-гIишлоний кооперации хьалду нах чуIа цIенош хьалделга. ТIадоагIача шера кооперативни цIенош хьалдара укх шерачул 25 процент гаргга дукхагIа кредиташ къоастаду. Паччахьалкхен планах нах чуIа цIенош хьалдара 1968 шера 5,9 млрд. сом хьожаду.

1968 шера йолча халкъа боахама плана тIеи бюджета тIеи гIишлошъеча организацей пайда 2.2 млрд. сом хила дезилга къоастадаьд. Из задани кхоачашъяр духьа гIишлошъеча организацеша биззагIа пайда эца беза боахама чурча резервах, дIаухийтача материальни а ахчан а ресурсий чIоагIа кхом бе беза.

1968 шера йолча бюджете белгалду гIишлош хьалъеча 1 млрд. сома чура ресурсаш оарцагIйоахилга, керттерча даькъе дIаоттаянза йолча оборудоване запасаш кIезигъяра чотах а йоахаш.

Докладчико белгалдаьккхар СССР Министрий Совета предприятешкеи гIишлонаш хьалъечеи дIаоттаянза а сов а йолча оборудоване запасаш шерагара шерага алсамъюлар цхьанна а тайпара хилийта йиш ца хилар лерхIилга. Цо доккха зе ду паччахьалкхенна. Правительства министерстваш, ведомстваш, союзни республикай Министрий Советаш декхарийла яьй дIаоттаянза йолаоборудовани болх бе йолаялитараи сов йолча оборудованена сихагIа реализаци яраи данза даргдоаца дерригa гIулакхаш лаь чакхдаха.

Хьалъеча гIишлонашка бода мах лохбара дикка боккхача лоархIаме хургда, йоахар В. Ф. Гарбузова дIахо, из дакъа планированеи экономически стимулированеи кердача системага далар. Цунца дувзаденна геттара боккхача лоархIаме да сметни маьхаш лертIадахар. гIишлошъяра производства рентабельность хиланза баргбоацача боарамга кхоачабелга Iалашдар. Правительства тIанийнай гIишлош хьалъеча 1969 шера 1 январе денз кердача сметни нормашкеи маьхашкеи доваларах йола решени.

Халкъа хьал-торо халданза дегIаахийтара, цун вахара хьаштий партеи правительствеи ю йоакхо, йоахар министра дIахо, къаьгта гучаювл торговлии общественни кхачеи дегIаахарах. ХIара шу массаза дала тIа-тIа биззагIа кхоачам хулаш боагIа бахача наха эшача керттерча кхачан продуктай, кхачан доацача товарий ресурсаш алсамъювл, цар ассортимент эрт-эргагIа а хул, дикал лакх а лу. Укх шера партеи правительствеи тIаийхьй торговлии общественни кхачеи дIахо дегIакхувлареи дикагIа хилийтареи хьакъехьа йола дуккха а лоархIамера решенеш.

Розничны товарооборота боарам 9 млрд. сома баьнна ца Iеш алсамбоал, хIаьта 1968 шера 131 млрд. сомага дIа а кхоачаргба. КIадай, тийгача хIамай кога-гIирса, кхыча товарий ассортимент шеръелгеи кердайоаккхилгеи белгалдаьд.

Паччахьалкхен торговлена финансировани яра бюджетахи торговле организацей шоай средстваехи 1,4 млрд. сом къоастаду, укх шерарчул 27 процент гаргга дукхагIа да из.

Бахача наха тIауха ахчан пайдаш сихха дегIаухаш хилара, товараш нийдара йола цар торонаш лакхлуш хилара хьалашка торговле организацешкара дIадехараш ионагIа лакхлу. ХIаьта а цар балха юкъе хIанз а кIезига дац кхоачамбоацараш. Торговле организацеша дерригa низаш тIаахийта деза долаш дола кхоачамбоацараш дIадахараи баха нах Iалашбара культура дикагIа тоараи.

Советски паччахьалкхено, дувцар докладчика дIахо, шерагара шерага Iалаьмате дукха материальни а финансови а ресурсаш ухийт баха нах социально-культурни хьакъехьа Iалашбарга. Бюджетах цу гIулакхашта хьежадергдарех 1968 шера 45.7 млрд. сом хургда, хIаьта уж 5.3 процент лакх а лургда. Цунца цхьан ханна лакхлу предприятеша шоаш хьаеча фондий чотах къахьегамхой социально-культурни хьакъехьа Iалашбарга цар шоаш дIаухийта рузкъаш а.

Социально-культурни гIулакхаш лара бюджетах къаьст-къаьстача тайпашка ухийтаргдарех хургда:

(млрд. сомашца лаьрхIа)

	1967 шу (кхоачашхургхилар лаьрхIача)	1968 шу (план)
Халкъа образовани, Iилма, культура	19,9	21,0
унахцIено лораяри физически културеи	7,4	7,6
Паччахьалкхен социальни страховании социальни Iалашои	16,1	17,1

Общественни производства эффективность лакхъяра боккхача лоархIаме да халкъа боахама дерригача доакъошка специалисташ кийчбара дикал тоаяр. Кадраш кийчъяра бюджетах 3.9 млрд. сом хьежаду.

Паччахьалкхено юкъарча образованегеи бераш а кхувш боагIараш а кхетамца кхебарген 1968 шера ухийтаргдараш 400 млн. сома лакхлургда, хIаьта уж 9.5 млрд. сомага дIа а кхоачаргда. Дийнахьарча школашка деша вагIаргва 45,6 млн. дешархо, е 1967 шерарчул 1.4 млн. дукхагIа. ДIахо а дегIайоагIаргья дIаьхха ди дола школаши группаши хIаьта цар чу деша дагIаши кхетамца кхедеши 4 миллион гаргга бераш а хургда.

ХIанз вIалла а ца хиннача тайпара, дарж деша даха ха яланза долча берий учрежденешка бераш кхетамца кхедар, хIаьта цо даьй-нанай къахьегамеи бытеи хьалаш цIенхаштта тоа а дергда. Берий бешамашкарчеи яслешкарчеи берий дукхал пятилетка шин шера чухьа цхьа миллион яьнна ца Iеш алсамйоал. 1968 шера цар чу кхетамца кхедеш 9.455 эзар бер хургда, е 1967 шерарчул 750 эзар дукхагIа.

1968 шера унахцIено лораярга дахийта лаьрхIача 7,6 млрд. сомо торо хулийтаргья дарбай-профилактически учрежденей сеть шеръе а баха нах медицински Iалашбелга дикагIа тоаде а.

КПСС ЦК сентябрьски (1967 ш.) Пленума решенешка хьежжа цIенхаштта тоалу дуккха а бола къахьегамхой пенсецца Iалашбар. Лакхло Даьй-мехка тIема инвалидашта долча пенсей боарамаш. Къоаналла пенсеш хьожадара йола яьнна ха пхе шера лохлу тIема инвалидашта, кIадаш деча промышленноста цхайолча профессегIарча болхлошта - кхалнаха, ГIанагIарча Къилбаседен районашкарча болхлоштеи гIулакхерча нахаи. Къоаналла пенсеш хьежадара яьнна хила еза ха пхе шера лохлу колхозхошта, инвалидийи-колхозхой зIамагIа долча пенсей боарамаш алсамдоал. Бера хана денз болча инвалидашта пособеш оттаду.

1968 шера пенсеш ийлеш вергиа а 38 миллион совгIа саг хургва, царех 11 миллион гаргга колхозхой а болаш.

Паччахьалкхен социальни страховане бюджет 1967 шерарчул 8.1 процент дегIайоагIаргья, хIаьта 13.6 млрд. сомага дIа а кхоачаргья.

Ше доклад еш СССР финансай министра дийцар оборонагеи управленегеи ухийтаргдараш. Советски Союз, аьлар цо, тIера на йоалаш тайп-тайпара общественни строй йола паччахьалкхенаш машаре цхьана яхара ленински наькъа тIа латт. ЛеррагIа машари дунен халкъашта юкъера кхерамзлеи хьал а кхоабаш, вай паччахьалкхено ший обороноспособность эггара лакхагIарча боарам тIа лоатта а яьй, дIахо лоатта а ергья.

Социалистически паччахьалкхе, чIоаггIа дIа а этта, дерригача дунен тIара машар лорабеш латт. ХIаьта а империализм мел йолча хана наьха мехкаш дIалувцара тIемаш хилара кхерам дIабалац. Советски наха хоадам боллаш хьалкхоаб вьетнамски халкъ цо американски империализма тийшача балха агрессена духьал лоаттабеча къовсаме. Цар хьалкхоаб Iарбий мехкий халкъаш лоаттабе бокъо а йолаш Израила оагIонгахьарча агрессивни гIулакхашта духьал, цун га доахача империалисташта духьала лоаттабу къовсам.

Дунен халкъашта юкъерча кхохкамо дIадех вай мехка обороноспособность чIоагIъяра ю терко низболашагIа хулийтилга. 1968 шера оборонага дахийта хьожадер 16,7 млрд. сом хулийтилга лаьрхIад, пунах хул бюджета ерригача расходех 13.5 процент.

Паччахьалкхен управлене органаш лелаярга 1968 шера бюджетах 1,5 млрд. сом дохийтилга лаьрхIад. Боахама расчета тIа йолча предприятей боахама организацейи доал дара аппарат цар шоай средствай чотах лелаю.

1968 шера йолча плана тIеи бюджета тIеи теркалъяьй доал дара ерригa аппарата—предприятей а, боахама организацей а, бюджетни учрежденей а яр—лелаярга додар кхы а 1,3 млрд. сома кIезигде торонаш хилар. Уж средстваш халкъа боахама эшарашка, бахача наьха хьал-торо лакхъярга йохийтаргйолаш я.

Докладчико хьахайтар 1968 шера халкъа боахама планага хьежжа ерригача союзни республикай экономикеи культуреи дIахо а дегIаккхувлилга лерхIаш хилар. Союзни республикай паччахьалкхений бюджеташ тIадоагIача шера йолча СССР Паччахьалкхен бюджета проекта тIа 55,1 млрд. сома, е укх шерачул 2, 3 млрд. сома дукхагIа хулийтилга белгалдаьд.

Къаьст-къаьстача союзни республикай 1968 шера йолча бюджетий проекташ укх боарамагIа хулийтилга къоастадаьд:

(миллионаш сомаш)

РСФСР	28.675
Украински ССР	10.274
Белоруски ССР	2.207
Узбекски ССР	2.340
Казахски ССР	4.234
Грузински ССР	1.016
Азербайджански ССР	1.102
Литовски ССР	1.020
Молдавски ССР	625
Латвийски ССР	690
Киргизски ССР	640
Таджикски ССР	580
Армянски ССР	683
Туркменски ССР	544
Эстонски ССР	473

Союзни республикай бюджетий доходий керттера дакъа хьахул социалистически предприятешкареи боахама организацешкареи пайдана тIера доахарий, производственни керттерча фондехи оборотни средстваехи теларий, оборота тIерча налога, кхыча платежий хьисапе тIаухарий чотах.

(ДIахододор 5-ча оагIо тIа).

1968-ча ШЕРА СССР ХАЛКЪА БОАХАМ ДЕГIАБОАЛАБАРА ПАЧЧАХЬАЛКХЕН ПЛАНАХИ 1969-чеи 1970-чеи ШЕРАШКА СССР ХАЛКЪА БОАХАМ ДЕГIАБОАЛАБАРА ПЛАНЕХИ

СССР МИНИСТРИЙ СОВЕТА ПРЕДСЕДАТЕЛА ЗАМЕСТИТЕЛА Н. К. БАЙБАКОВА ДОКЛАД

СССР Министрий Совето, аьлар **Н. Н. Байбакова,** СССР Лакхехьара Совет хьажийта хьачуеннай 1968-ча шера СССР халкъа боахам дегIабоалабара Паччахьалкхен планеи 1969-чеи 1970-чеи шерашка халкъа боахам дегIабоалабара планийи проекташ. Уж планаш оттаяьй КПСС XXIII-ча съезда Директивашка хьежжа а пятилетка хьалхарча шин шера халкъа боахам дегIаахара итогаш теркалъеш а. Уж чIоагIъяьчул тIехьагIа чакхдаргда бархIлагIа пхе шера план оттаелга.

Вай Даьхен къахьегамхой, вежарашха долча социалистически мехкий халкъаш, дерригa хьалхалатта адамаш исторически ди — Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце шовзткъе итт шу дизар дездаь белгалдаккха кийчлуш долча гIордаьннача деношка дIаболабеннаб сессе болх. КПСС Центральни Комитета Тезисашка белгал малаккхара, Октябрьски революце гIулакха массе оагIорахьара исторически тохкам баьб, цо хьахьекхар эпалургбоаца ший низ а вай мехка санна, иштта еррига планета а халкъашта боккха лоархIам болаш марксизма-ленинизма идеяш хилар а. Социализма коталонеи СССР-е коммунизм хьалъеча карагIдувлача хIамашкеи, дунеи социализма система дегIаухача, болхлой болам низ болаш баьржача къамий кортамукъален къовсама толамашка дахаши толаши хьадоагIа Сийлахь-боккхача Октябра гIулакх.

Пиццургйоана ха йоаккхаш ба хIанз вай Даьхен къахьегамхой. Уж цIейна накъаболх творчески инициатива шерра йоаржаярца, къахьегамеи политически хьинар керда айларца, цунна шоаш Коммунистически парте гIулакха боарам боацаш чIоагIа мутIахьа хилар. дунеи тIа хьалхалаттача паччахьалкхен экономически оборонии низ дIахо а чIоагIбе бокъонца лаьохIа шоаш хилар хьа а хьокхаш.

Коммунизм котъяккхар духьа лоаттабеча къовсаме вай халкъа сийлахьа хIамаш карагIдийнма шу а хинна Советски паччахьалкхен историна юкъегIорга 1967 шу.

Докладчика мадарра дийцар пятилетка хьалхарча шин шера СССР халкъа боахам дегIабара итогех.

Керттера итог сенах латт аьлча, аьлар цо, из латт. КПСС ЦК октябрьски (1964 ш.) Пленум хинначул тIехьагIа Коммунистически парте оттаяь экономически политика леррагIа чакхъяхар бахьан долаш, социализм хьалъяра деча боахама кулгала йоарам лакхбара лара тIа цу шерашка халкъа боахам дIахо низ болаш дегIанха хиларах. Кхы а дукхагIа чIоагIъеннай дунеи халкъашта юкъера Советски паччахьалкхен позицеши авторитети.

Хьалха дIаяхача СССР Лакхехьарча Совета сессе СССР Министрий Совето доклад йир 1966 шера — пятилетка хьалхарча шера план кхоачашъяра хьакъехьа. Халкъа боахама план толаме кхоачашъеш я укх юбилейни шера а. Тешаме ала йиш йолаш да промышленни продукце дукхагIа дола лоархIамегIара тайпаш хьадара, грузооборота, юрта боахама продукце керттера тайпаш эцара, розничии товарооборота шера заданеш тIехкхоачашъергхилар.

Цу доллача хIамаша йиш хулийт пятилетка хьалхарча шин шера мехка экономика КПСС XXIII-ча съездо 1966—1970 шерашта оттаьча Директивашка белгалдаьча декхарашка хьежжа дегIаухаш хиларах СССР Лакхехьарча Советага хоам бе.

1966 — 1967 шерашка цул хьалхагIа дIаяхача пятилеткаца нийсбича халкъа боахам дегIаахареи советски наьха хьал-торо лакхъялареи керттера хьокхачаш укх даннеех гуш да:

Шера юкъера темпаш проценташца лаьрхIача лакхъялар.

	1961—1965 шерашка	1966—1967 шерашка
къаман доход	5,7	7,2
промышленноста продукци	8,6	9,4
юрта боахама продукци	2,4	4,2
бахача наьха хIара сага сих лоархIаш реальни доходаш	3,6	5,9
розничии товарооборот	6,0	8,7

Лакхе йоалаьча даннеех гуш мадарра, дерригача лоархIамерча хьокхамашта хьалхагIа дIаяхача пятилеткечул дикка сихагIа дегIанхаб вай халкъа боахам укх пятилетка шин шера.

Шера юкъера лоархIаш 1966—1967 шерашка къамая доход шера 14 млрд. сом лакхлургья юкъера лаьрхIача 1965 — 1966 шерашка 9 млрд. сом мара ца лакхъеннача метте. Капитальни гIирсаш хьаллара боккха боарам кхоачашбаьб цу шин шера. Мехка керттера фондаш 80 млрд. сом совгIа дукхагIа хургья. Болх бе йолалургья керда йоккхий заводаш, фабрикаш, электростанцеш.

Пятилетка хьалхарча шин шера лоархIамегIарча результатех цаI я юрта боахам дегIаахара темпаш дикка сихъяр, хIаьта цо аьттув баькхаб мехка еррригача экономика. Юртбоахама продукци дукхагIа яккхара темпаш 1,8-за хIана еннаяц аьнна лакхъеннай хьалха дIадахача пхе шерaца нийсйича. 1967 шера, мехка цхьайолча районашка хаоттама хьалаш аьттув боацаш хиннадоллашехьа а, юртбоахама продукце берригa боарам цукха совгIа-эшашагIа боацаш 1966 шера боарамца нийслургболаш ба. ХIаьта из, ховш мадарра, хьувкъам эгара лакхагIа хинна шу дар. Соахкарчул дикка дукхагIа йоахаргйолаши бохкаргйолаши я укх шера хьайбай продукташ. Плана боараме эцаргдолаш да ялаташ.

Толаме дегIаух промышленность. Къаьстта лакха да хьокхамаш укх юбилейни шера. ХьалхагIе а даьча лоархIамех, 10 процентал кIезигагIа йоацаш дукхагIа хургья промышленни продукци, планах 7 процент мара дукхагIа хилийта ца лаьрхIача метте. Оттаяьча планал совгIа укх шера мехкага кхоачаргья 6 млрд. совгIча сома маьха промышленни продукци, хIаьта шин шера — 11 млрд. совгIча сома маьха.

Пятилетка хьалхарча шин шера экономика дегIаахар белгалдоал потреблене предметаш («Б» яхача промышленни группа продукци) дукхагIа хьалара темпаш дикка лакхъяларца. Из бахьан долаш производства средстваш дукхагIа хьаяра шера юкъера лоархIаш йола темпаш потреблене предметаш дукхагIа хьадара темпаел лакхагIа хилар дикка кIезиглургда, хIаьта 1966—1967 шера 17 процент хургда дIадахача пхе шера 54 процент хиннача метте.

Хоялал тоаеннай общественни производства эффективность. Предприятей балха рентабельность лакхъеннай. Оттаьча планал совгIа 800 млн. сом гаргга пайда бергба 1967 шера промышленносте. Сихъеннай къахьегама овсарле лакхъяра темпаш. Укх шера промышленносте 7 процент лакхлургья из 1966 шера 5 процент мара па лакхъеннача метте. Цу гIулакха дикка новкъостал даьд Iилман техникан даькъерча прогрессо. Цу юкъа энергетика, химе, металлурге, электротехнике, машинашъеча, кхыча доакъошка толаме кхоачашдаьд дуккха Iилма-технически декхараш. Юкъехьоргья 150 гаргга керда технологически процесс, болх бе йолалургья управлене 60 автоматизированни система, Iилман, инженерни, планово-экономически лоархIамаш кхоачашдара 75 вычеслительни центр.

Пятилетка хьалхарча шин шера промышленносто толаме болх бара новкъостал дир планированеи экономически стимулированеи керда система юкъейоалаяро. Кердача системах хIанале а болх беш я ерригача эрахецача промышленни продукцех кхоалагIа дакъа хьадеши промышленносте 45 процент совгIа пайда луши йола 5,5 эзар совгIа предприяти.

Экономика дегIаахараи долаш дола кхоачамаш диззагIа оарцагIдахараи дика новкъостал ду промышленноста деш дола доал доакъой принципах дергдолаш эргалаккхарои КПСС ЦК сентябрьски (1965 ш.) Пленума решенега хьежжа халкъа боахам материально-технически Iалашбелга вIаштIехьдахарои.

Общественни производство сихха дегIаахарах дика лард хилар къахьегамхой хьал-торо дIахо лакхъяра. Халкъа вахара боарам КПСС XXIII-ча съезда решене тIа из лаьрхIа хинначул сихагIа лакхлу. Шера юкъера лоархIаш йола бахача наьха реальни доходаш, лаьрхIача тайпара 5,3 процент ца а хулаш, 5,9 процент дукхагIа хургья. Бахача наьха ахчан доходаш Директиваштa тIехьа даьча лоархIамел 5 млрд. сом лакхагIа хилар 1966 шера, хIаьта 1967 шера дукха совгIа-эшашагIа йоацаш 6,5 млрд. сом лакхагIа хургья уж.

Укх шин шера чакхъяьхай дуккха лоархIамерa социально-экономически мероприятеш. 4,5 миллион болча хьун, яйгача, кхачан промышленностерча болхлойи совхозий механизаторийи алапеш лакхдаьд. Цу гIулакхашка дIадода ахча шера 700 миллион сом гаргга хилар. Колхозхой къахьегамах гарантированни мах гела оттабаьб. Юкъера лоархIа болхлойи гIулакхерча наьхеи алапеш бIарчча хьайнчача шин шера 7 процент совгIа лакхлургда, хIаьта общественни боахам лелабарах колхозхошта хьатIайоагIа ахчани натуральни доходаш — дукха совгIа-эшашагIа йоацаш 20 процент. СалоIаш шиди а долаш пхе дийнахьа болх бу кIира оттадаьд.

Паччахьалкхени кооперативнии торговле розничии товарооборот пятилетка шин шера дукха совгIа-эшашагIа йоацаш 18 процент дукхагIа хургья. Директиваштa тIехьа даьча лоархIамех дукхагIа хилийта лаьрхIар 15,7 процент мара йоанача метте. Къаьстта дукхагIа йохкаргья дулхеи шурийи продукташ, трикотажни хIамаш, барзкъаш, кога гIирс, электротовараш.

Сиххача темпаца лакхлуш латт бахача наха цIагIа эша гIулакхаш делга. ЦIагIа эша гIулакхаш дара боарам шин шера 40 процент хIана лац аьнна лакхлургба.

Общественни потреблене фондаш шин шера 7 млрд. сом дукхагIа хиннай. 1967 шера 4 сагах латтача хIара дезала общественни фондашкара юкъера лаьрхIача бетта кхоач 70 сом гаргга. Цахалдаш лакхлу советски халкъа общеобразовательнии культурнии боарам, тоалу унахцIено лораелга, тIа-тIа алсамъювл деша даха ха йоацача берий учреждеш, школаш, больницеш, кхыйола социально-культурни учреждеш.

Лакхача темпаща лел вай мехка чуIе цIеноша хьалделга. 1967 шера эксплуатаце дIалуш да дукха совгIа-эшашагIа йоацаш 84 млн. кв. метр чуIе моттиг йола цIенош, хIаьта пятилетка шин шера хьалъергья 165 млн. кв. метр гаргга чуIе моттиг. Цу шерашка шоаш чуIеча моттигий хьалаш тIадергда 20 млн. совгIча саго.

Цо доллача хIамаша тешал ду къахьегамхой хьал-торо лакхъяра Коммунистически партен Советски правительствай кIаьд ца луш йоакхо еш хилара.

Пятилетка шин шера дикача итогаша хьахьох, СССР экономика дегIайоалаьйра парте XXIII-ча съездо яь решенеш толаме кхоачашъяра мел эша торонаш йолаш еш хилара.

Цхьабакъда, вайна карагIдувла хIамаш кхы а доккхагIа хила йиш йолаш дар, нагахьа санна халкъа боахам толаменга дегIаухурга юхадет цараш дола цхьаьца кхоачамбоацараш дIадаьха хиннадаларе, белгалдаьккхар Н. К. Байбакова. Царех эггара цIенхаштагIа дараш капитальни гIирсаш хьалделга а керда мощностах болх бе йолайолийтилга а тIехьадисар да. Ер сесси хьажийта хьачуенначa планий проектана боахама органий уйла тIаерзаю долаш дола кхоачамбоацараш дIададара, производства дерригача кхоачамех пайда дикагIа эцара.

1968 шерарча плана а 1969-чеи 1970-чеи шерашка халкъа боахам дегIабоалабаро планий а проектаех лел дувцаш, докладчика белгалдаьккхар, парте боккха политически организаторски болх бар, халкъа къахьегама энтузиазм бахьан долаш вIаштIехьяьннача пятилетка хьалхарча шин шера итогаша 1968—1970 шерашка экономика дегIаухувларан халкъа вахара боарам айбаран лакха темпаш оттае йиш хилийта хилар.

Парте XXIII-ча съезда Директиваша хьежжа КПСС ЦК-аси СССР Министрий Советой решени тIайидцай советски халкъа хьал-торо дIахо лакхъяра КПСС ЦК сентябрьски (1967 ш.) Пленумо къоабалъяь дукха керда йоккхий мероприятеш чакхъяха аьна.

Укхаза хьачуенначa планаш тIа оттадаь уж лоархIамерa решенеш йизза кхоачашъелга. 1968 шера январь бетта денз дикa лаккху алапе лохагIа дола боарамаш а хIаьта иштта болхлой къаьст-къаьстача категорей, белгала аьлча, болхлой-станочникий ставкаши окладаш а, лъготаш шеръю ГIаьнарча Къилбаседен районашкен царца нийсъаьча районашкен а къахьегамхошта, алапел совгIа коэффициенташ оттаю Дальни Востокен Европейски къилбаседен районашка бахача болхлошта, ханна болх бе ца могаш бисача болхлоштен гIулакхерча нахаи телача пособей боарамаш лаккху, отпускаш а йахьхъю, тоалу колхозхой, военни гIулакхерча нахах болеи бера хана дeнз хиннеи инвалидаш, хIаьта иштта тIехьаьнна сиха де дезача текстильни промышленностера балхаш тIа бола кхалнах а пенсеша Iалашбелга, лохъю болхлойи гIулакхерча наьхен алапе тIара йоахача налогий ставкаш.

Уж белгалъяь мероприятеш чакхъяхара плана тIа оттадаьд алхха цхьан 1968 шера 6 млрд. сом совгIа ахча дIадахийта. Из IаIальмате дукха ахча да. Из да дIадахача пхе шера цу гIулакхашка дерригa дIадахийтар миссел хIана дац аьнна. Из я вай парте советски халкъа йоккха котало. ДегаI гIоздаьнна тIайидар из вай мехка къахьегамхоша, цо кхы тIа а айдир наьха политически къахьегамеи хьинар.

ДегIауха халкъа вахара боарам дикка сихбар — 1968 шера халкъа боахама планеи 1969-чеи 1970-чеи шерий планеи кертера башхало. Цу гIулакхо белгалъяь цу шерашкарча планий структуреи керттера заданеши.

Къаман доход — производство шеръяра халкъа хьал-торо лакхъяреи керттера хьаст хилархх тарра 6,8 процент лакхлургья 1968 шера, хIаьта дерригача пхе шера — 39 процент. Из бокъонца КПСС XXIII-ча съезда Директиваша оттаяьча заданешта нийсса хул.

1968 шера плана а хIаьта иштта 1969-чеи 1970-чеи шерашта а оттаяь заданеш технически прогресса, эргадаьккхам вIаштIехьбоаккхилга эргадаьккха тоадареи къахьегама овсарле лакхъяреи, производственни фондеш капиталовложенеехи пайда дикагIа эцара, продукце дикал лакххъяра лара тIа производства эффективность дIахо лакхлургхилар теркал а деш кийчъя я.

Iилман тохкамий шерра комплекс чакхъякха а проектно-конструкторски балхаш де а лаьрхIад планашка Iалама ресурсаех лаьттаIара пайдане хIамаш яхара прогрессивни способехи пайда дикагIа эцара, керда материалаши технологически процессаши хьакхоллара, машиний, оборудоване, аппаратура, приборий конструкцеш эргайоахаш тоаяра а цар технико-экономически эксплуатационни хьокхамаш лаккдара а.

Ший докладах тоъал доккха дакъа промышленность дегIаяра хетадир Н. К. Байбакова.

1968 шера промышленни производство лакхъе лерхI, белгалдаьккхар цо, 8,1 процента боараме. Пхи шу бIарча хьайнача 53 процент дукхагIа хьаергья промышленни продукци, Директиваех лаьрхIача 47—50 процента меттел. Производства средстваш («А» группа) дукхагIа хьаергья 55 процент, 49—52 процента меттел, потреблене предметаш («Б» группа) дукхагIа хьадергда 49 процент, Директиваех лаьрхIача 43—46 процента меттел.

ХIамаш ийяра йола бахача наьха торо дикка тоаеш йола халкъа вахара боарам лакхбара решенеш тIаэцарца дувзаденна 1968 шера плана тIа оттадаьд потреблене предметаш дукхагIа хьадара темпаш дIахо сихделгеи производства средстваш дукхагIа хьаяра темпаел уж тIех хулийтилгеи: «Б» группа лакхъялара темпаш 8—6 процент хургья, хIаьта «А» группа лакхъялара темпаш 7,9 процент. Из де торо хул Iоаьча производственни потенциалах интенсивнегIа пайда эцар потреблене предметаш яйгачеи кхачани промышленноста меттел, еза-йоккхача индустре доакъошка а дукхагIа хьадар бахьан долаш.

Темпаш лакхагIа хилийта лаьрхIад технически прогресси производства структура тоаелгеи Iалашдеш долча доакъошка.

1968 шера 650 млрд. ватс. электроэнерги йоаккхаргья, 309 млн. тонн мехкдьаттаи 173 млрд. кубометр совгIа гази йоаккхаргья, хьадергда 107 млн. тонн болат, 85 млн. тонн прокат, 42 млн. тонн совгIа минеральни удобренеш. 1967 шераца нийсдича алюмини дукхагIа хьадергда 10,5 процент, хIаьта цIаста — 8,2 процент. Промышленносто арахецаргья 805 эзар автомобиль, 444 эзар трактор, 4,7 млн. тонн совгIа целлюлоза, 4,0 млн. тонн каьхата.

Еза-йоккхача промышленноста доакъой продукце дукхагIа дола лоархIамегIара тайпаш (мехкдаьтта, Iаьржеи дукхагIа дола сийрдеи металлаш, минеральни удобренеш, автомашинаш, кхыяраш) 1970 шера хьалара заданеш Директивай боараме оттаю. КIезиг-дукха кIезигагIча боараме электроэнерги, кIор баккха а таракторaш, целлюлоза, продукце цхьадола кхы тайпаш хьаде а лаьрхIад.

Яйгачеи кхачани промышленноста продукце дерригаш а хIана дац аьнна дола тайпаши хIаьта иштта культурно-бытовой гIулакхашта лаьрхIа товараши хьалара боарамаш Директивай заданешка хьежжа е царел лакхагIа хургда.

1968 шера, йоахар дIахо докладчика, укх шера яккха мегачул 52 млрд. квтс. дукхагIа, хIаьта 1970 шера — 300 млрд. квтс. хIана яц аьнна е 1965 шерарчул 58 процент дукхагIа йоаккхаргья электроэнерги. Укх пятилетке энергетически мощносташ дукхагIа хулийтаргья, Директивашка из оттадаьча тайпара. керттерча лаькъе чуоттаь низ бола энергоблокаш а йолаш йола йоккхий тепловой электростанцеш хьалъяра наькъаца.

1968—1970 шерий плана проекта тIа лаьрхIад мехкдаьттан къаьстта газовни промышленность дегIаахара темпаш лакхагIа хилийта, цо Iалашдергда мехка доагора баланса структура дIахо тоаелга. 1970 шера 107 млн. тонн е 44 процент дукхагIа мехкдаьтта доаккхаргда, 86 млрд. кубометр е 66 процент газ йоаккхаргья 1965 шерарчул дукхагIа. Доагора баланса юкъера газеи мехкдаьттеи удельни дозал 60 процент гаргга хургда 1970 шера, 51 процент мара ца хиннача метте.

ДIахо дегIайоалаергья мехкдаьттеи гази лаккхара эффективнегIа йола методаш. Дикка дукхагIа хургья мехкдаьтта чакхдоахачеи мехкдаьтта химически промышленностера мощносташ.

ДегIайоагIаргья кIора промышленность, къаьстта а коксующи кIораш доахилга.

Къаьстта уйла тIайохийт укх тIехьарча шерашка промышленностагеи капитальни гIирсаш хьалларгеи ший продукци дIаухийташ йола Iаьржа металлурги дегIайоалаяра. Из дакъа дегIадоаладара шерра решенеш тIаийцай укх шера КПСС ЦК-аси СССР Министрий Советои. Цу указанешка хьежжа Iаьржа металлурги сихагIа дегIайоалаяра 1968 шера 23 процент хIана бац аьнна а пхе шера 54 процент а лакхбе лаьрхIад паччахьалкхен капитальни вложеней боарам. Цо йиш хулийтаргья эшаш йола мощносташ хьае, пхе шера 33 млн. тонн е 36 процент дукхагIа болат лоаладе, 25 млн. тонн е 35 процент дукхагIа прокат хьае.

Керда мощносташ хьаяра нийсса металлургера керттера декхар — из да продукце дикал даим лакхъяри цун ассортимент шерьяри.

Сийрдача метталурге сийрда бесаш долеи наггахьа мара на нийслуи металлаш дикка дукхагIа хьадара нийсса Iалашде деза рудни база сихагIа дегIайоалаелга а сийрдача металлурге горно-обогатительни предприятеш технически юха кийчъелга а, хIаьта иштта глинозем — алюминиеви промышленноста эша бедал хьаеча мощностий низ сихагIа совбоаккхилга а.

Промышленноста горнодобывающи лакъа сихагIа дегIадоаладара мехкдаьттеи гази, энергетически а коксующи а кIораш, дIаьхий аьшка рудаш, бокситаш, минеральни удобренеш, гIишлой материалаш лохаш деш дола геологотохкама балхаш сихде деза.

Дикка чIоагIагIа сихде лерхI химически промышленносте керда мощносташ, эггара хьалха минеральни удобренеш арахецараш хьаяра деш дола балхаш. Пхе шера химически промышленностага дIайохийтача капитальни вложеней боарам 72 процент лакхлургба.

Ховш мадарра, йоахар дIахо докладчика, халкъа боахама дерригача доакъой технически боарам лакхбеча керттера дакъа машиностроенега кхоач. Пхи шу бIарча хьайийцача машиностроенеи металлообработкаи продукци 1,7-за совгIа дукхагIа арахецаргья. из хул КПСС XXIII-ча съезда Директиваша оттаьча заданешта нийсса. Цу даькъе, бIарчча хьайийцача машиностроенел сихагIча темпашца дегIакхувла лерхI электроннии радиотехническии промышленность, яйгачеи кхачани промышленноста лаьрхIа арахеца приборостроенеи машиностроенеи продукци 1,9-за дукхагIа хургья.

Плана тIа белгалъяьй автомобильни промышленность сихагIа дегIайоалаергйола мероприятеш. ЧIоагIа уйла тIайохийт вычеслительни техникеи управлене автоматизированни системаши хьаяра.

Доакъоита юкъеи доакъошта чухьеи специализаци елга дIахо дегIадоаладе лаьрхIад плана тIа. Цу гIулакхашта укх пхе шера дIахецаргда дIаяхача пятилеткечул 4-за дукхагIа ахча.

Дикка дукхагIа хьаергья чакхйоахача хьун продукташ, хIаьта иштта тоалургда хьун боахам лелабелга а.

ЧIоагIа уйла тIайохийт гIишлой материалаш, къаьстта а пенашка йолхараш, хьаяра. Цигга белгалдаьккхар докладчика, гIишлой материалий промышленноста министерстваи гIишлошъяра министерствашеи гIишлой материалаш хьаю мощносташ болх бе йоалаялийтара заданеш кхоачашъелга хIанз а Iалашдеш ца хилар, цу гIулакха дIахецача ахчах цIаккха а бизза пайда эцаш ца хилар.

Планий проекташка чIоагIа уйла тIайохийт яйгача, кхачан промышленноста доакъош дегIадоаладара а хIаьта иштта культурно-бытовой гIулакхашта лаьрхIа товараш хьалара а. Яйгача промышленноста продукци хьаяра боарам хьатIадоагIача шера 8,5 процент лакхлургба. Директивашка лаьрхIа шера юкъера темп 6,7 процент мара йоацача метте.

Къаьстта дукхагIа арахецаргья бахача наха эггара дукхагIа хоатташ йола продукци.

Наха чIоагIагIа эшаш дола товараш арахецилга Iалашдара тоъал дукха капиталовложенеш хьожаю. 1968 шера алхха яйгача промышленностата дIайохийтаргйола паччахьалкхен централизованни капиталовложенеш 25 процент дукхагIа хургья, хIаьта пхе шера — 2-за хIана хилац аьнна.

Плана тIа оттадаьд транспорта дерригa тайпаш дIахо дегIадоаладелга. Цун грузооборот 1968 шера 5 процент дукхагIа хилийта лаьрхIад, хIаьта дерригача пхе шера — 34 процент.

Трубопроводни, форда, автомобильни транспорт сихагIа дегIакхувлар бахьан долаш тоалургья транспорта структуреи цун къаьст къаьстача тайпашта юкъе мухьаш дIа-юха нийсделгеи.

Директивашка хьежжа дIахо сихъе лерхI бувзам, радиовешании телевидении дегIаахара темпаш.

Докладчика белгалдаьккхар пайда ийцача общественни производства эффективность дикка лакхъе йиш хулийтаргйолаш дола кхоачамаш оарцагIдоахаш бу болх чIоагIбанза барг ца хилар. Промышленносте хIанз а кIезига караерзаю производственни мощносташ, бизза мухь тIабиллац болх беш ярашта, сеца латташ дукха ха йоах оборудоване а хIаьта иштта транспорта лелаш йолча составаша а. Плана тIа оттаяьй кхоачамаш оарцагIдоахаргдола мероприятеш. металл, доагор, хьуни гIишлонийи материалаш, электроэнерги кхояра заданеш.

ХIамай кхомбари хьурматдари духьа лоаттабеча къовсаме доккха дакъа кхоач профсоюзнии комсомольски организацешка а хIаьта иштта производства кхоачамаш лахара. мехка экономика айю лакхагIа йола темпаш Iалашъяра йолаш йолча еррига торонех пайда дикагIа эцара Iоаьь опыт кIезига йоацаш йолча халкъа тIахьожама органашка а.

КПСС ЦК мартовски (1965 ш.) майски (1966 ш.) Пленумий решенеша аьттув бола хьалаш хилийтал юрта боахам айбара, колхозийи совхозийи экономика чIоагIъяра, йоахар дIахо Н. К. Байбакова.

Партеи правительстваи решенех чакхдоахаш долча гIулакхаша Iалашдаьд юртбоахама производство пятилетка хьалхарча шин шера чIоагIа а тешшаме а лакхлулга. Из теркал а деш, 1968 шереи пятилетка дIахорча шерийи планашка оттадаьд юртбоахама производства дерригa доакъош дIахо айделга.

Юрта боахама валови продукце боарам укх шера лерхIача боарамца нийсбича 7,4 процент лакхлургба. Производство иштта лакхъяларо колхозашкеи совхозашкеи йиш хулийтаргья чIоагIъяь паччахьалкхен закупкай планаш кхоачашъяь ца Iеш, планал совгIа паччахьалкхенга ялат, дулх, шура, лаьттацареи хьайбашкареи йоала кхыйола продукташ дукхагIа йохка а.

ДIахо чIоагIъе лерхI юрта боахама материально-технически база. 1968 шера юрта боахамга кхоачаргья 307 эзар трактор, 165 эзар грузовой автомобиль, 1,8 млрд сома маьха юрта боахама машинаш. 15 эзар экскаватор, 11 эзар бульдозер, дуккха кхыйола техника. Цунча лоаттаеш йола минеральни удобренеш 2 миллион тонн дукхагIа а хинна 35,2 миллион тоннага дIакхоачаргья. Уж 30 процент дукхагIа хул 1965 шерарчул.

Сихха темпашца дегIаух доакъарий белокаши стимулирующи добавкаши хьаю мощносташ.

ТIа-тIа лакхагIча боараме доаттаергья техникеи минеральни удобренеши пятилетка дIахорча шерашка. Цунца цхьана йолаш йола техника дикагIа лелаелгеи болх овсарле лакхагIа йолаш цунах пайда эцилгеи, ремонт яреи технически гIулакх дареи дикал лакхъелга Iалашде дезаш декхар латт юртбоахама органашта хьалхашка. Цу гIулакха боккха бехкашкахам тIабуж юрта боахама министерстванеи «Союзсельхозтехника» организацештеи.

Юртбоахама производственни гIирсаш хьалларга 1968 шера дIайохийта паччахьалкхен капитальни вложенеш 6,4 млрд. сом е 1967 шера кхоачашъе лерхIарел 18 процент дукхагIа хургья, хIаьта дIаяхача пятилеткаца нийсйича укх пхе шера 76 процент лакхлургья уж.

КПСС ЦК майски (1966 ш.) Пленума решенешка хьежжа паччахьалкхен капитальни вложеней тоъал дукха ахча хьожаде лерхI хин боахама гIирсаш хьалдарга. Хин боахама гIирсаш хьалдара деча гIишлой-монтажни балхий боарам 1968 шера 36 процент лакхлургба, хIаьта пхе шера — 2,5-за. Иштта тоъал дукха ахча хьожадергда совхозий производственни база чIоагIъярга а юрта боахама электрификаци яргa а.

Н. К. Байбакова белгалдаьккхар, укх тIехьарча шерашка юрта боахаме даьха толамаш шеко йоацаш хилар. Декхар сенах латт аьлча, аьлар цо, из латт уж дIачIоагIдарах, долаш долча кхоачамех пайда биззагIа эцарах, юрта боахама дерригa доакъош хьатIадоагIача шера а пятилеткa дIахорча шерашка а дегIаахара темпаш лакхъелга Iалашдарах.

Дукхача хьале капитальни гIирсаш хьалдара йоккха программа толаме кхоачашъярах тийша хургда вай мехка экономика дегIаухилга, йоахар дIахо докладчика. Массе моттигера хьатIадоагIача ахчаех латтача капиталовложеней боарам халкъа боахам бIарчча хьайийцача 59,6 млрд. сома е 1967 шера кхоачашбе лерхIачул 5,7 процент дукхагIа оттабаьб 1968 шера плана тIа. Паччахьалкхен централизованни вложенеш цу даькъе 43,4 млрд. сом е иштта 5,7 процент дукхагIа хургья.

Пхе шера халкъа боахамга дIайохийта капитальни вложенеш 303,2 млрд. сом е дIаяхача пятилеткечул 43,2 процент дукхагIа хургья, цу даькъе паччахьалкхен централизованни яраш — 225,5 млрд. сом е 38,5 процент дукхагIа.

Капитальни вложеней берригa боарам КПСС XXIII-ча съезда Директивашка оттабаьчул дукха совгIа-эшашагIа боацаш 2 процент кIезигагIа хургба укх пхе шера. Капитальни вложенеш кIезигъяьй централизованни источникий чотах. Цунца цхьана боахама реформа чакхъяккхар а хIаьта иштта колхозийи совхозийи экономика чIоагIъяр а бахьан долаш дикка лаккху централизованни йоаца капитальни вложенеш. ХьалхагIа дIадахача пхе шераца нийсйича укх пятилетке уж дукхагIа хургья 60 процент совгIа. Халкъа боахама план кхоачашъе йолаеннача хана, нагахьа санна предприятей фондаш сихагIа лакхлуш хуле, централизованни йоацача капитальни вложеней боарам цу лоархIамел лакхагIа хила тарлу.

1968 шера материальни производства доакъошка хьожае лерхI централизованни капитальни вложеней 34,4 млрд. сом е укх шера кхоачашъярел 8,5 процент дукхагIа.

Капитальни вложенеш алсамъялара темпаш лакхагIа хилийта лерхI еза-йоккхача промышленноста лоархIамегIарча доакъошка, халкъо леладу товараш хьадарца юкъарчал доацаш дувзаденна долча промышленноста доакъошка, юрта боахаме.

ДукхагIа хьалду чуIе цIеноши коммунальни гIирсаши, просвещене, унахцIено лораяра, культура, Iилма объекташ.

1968 шера паччахьалкхен централизованни капитальни вложеней планах оттадаьд ерригаш а 40,8 млрд. сома маьха йола керттера фондаш болх бе йолайолийтилга Iалашде, хIаьта пхе шера болх бе йолаялийта лаьрхIа ерригa керттера фондаш 215 млрд. гарггача сома маьха е хьалхагIа дIадахача пхе шерачул 41 процент дукхагIа хила мегаш я. Производственни мощносташ болх бе йолайолийтилга хIара шера къаьст къаьста оттадаьд цу шерашта оттадаь продукци хьаяра боарамаша Iалашдергдолча тайпара.

Н. К. Байбакова дийцар капитальни гIирсаш хьаллара гIулакх тоадара чакхдаха правительства кийчдеш долча гIулакхех.

Массаза а парте Центральни Комитетеи Советски правительстваи юкъмоттигерча теркаме лаьттаи латтеи халкъа хьал торо лакхъяра дешаш шедувцаш, докладчика хоам бир, болхлойи гIулакхерча наьхеи бетта юкъера алапи 1968 шера 108,6 сомага кхоачаргхиларах а 1967 шераца нийсдича 6 процент дукхагIа хургхиларах а, хIаьта пхе шера 20,5 процент лакх а денна, 1970 шера 115,2 сомага кхоачаргда из, Директиваштa тIехьарча лоархIамех хила дезар 114,7 сом долча метте. Лакхлургья общественни боахам лелабарах колхозхошта хьатIайоагIа ахчани натуральнии доходаш. Пхе шера 38 процент лакхлургья уж. Лакхлуш да бахача наьха пенсеш, пособеш, кхыйола доходаш. Бахача наьха ахчан доходий дерригa ахча 1968 шера 13 млрд. сом дукхагIа хургда, хIаьта из тоъал дукхагIа хул Директиваштa тIехьарча лоархIамашкарчул. Ахчан доходаш дикка лакхлургья пятилетка дIахорча шерашка а.

ХIамаш ийяра торо тIа-тIа лакх а луш бахача наха дукхагIа хоатташ хиларга хьежжа паччахьалкхени кооперативнии торговле товарооборота боарам укх шераца нийсбича 7,8 процент лакхлургба 1968 шера.

Плана проекта тIа оттадаьд бахача наха ду цIагIа эша гIулакхаш дIахо дикка шерделга. Бахача наха цIагIа эша гIулакхаш дара балхий берригa боарам 1968 шера 3 млрди. 160 миллиони сомага кхоачаш е 1967 шерана нийсбича 20 процент лакхлургба. ЦIагIа эша гIулакхаш дара боарам 1970 шера 4 миллиарди 650 миллиони сом, вешта аьлча Директивашка оттабаьча боараме хургба. Цу даькъе цIагIа эша гIулакхаш делга сихагIа лакхде лаьрхIад юртий моттигашка, цун боарам алхха цхьан 1968 шера 26 процент лакхлургба, хIаьта пхе шера лакхлургба из 3,3-за.

КПСС ЦК-аси СССР Министрий Советои дукха ха йоацаш соцам тIайийцаб бахача наха деш дола цIагIа эша гIулакхаш тоадара хьакъехьа. Партеи правительстваи оттадаь цу даькъера доккхий декхараш кхоачашдара цахаддаш цар уйлае еза союзни республикай Министрий Советий, моттигерча Советий исполкомий оагIонгахьара.

Къахьегарах хьатIайоагIа доходаш дукхагIа хилара нийсса дIахо лакхъе лерхI образовании унахцIено лораелгеи дегIакхувларга, къоанойи обществера болх бе ца мога членаши социально Iалашбарга, кхувш йоагIача тIехьенна новкъостал дарга, хIаьта иштта чуIеча моттигех, санаторешкеи салоIача цIеношкеи водача путевкаех телача маьха льготаш ялрга хьежаю общественни потреблене фондаш. Къахьегарах хьатIайоагIа доходаши общественни потреблене фондашкара поступленеши дукхагIа хилийта лаьрхIа хилар теркал а деш, бахача наьха хIара сага сих лоархIаш хьатIайоагIа реальни доходаш 1968 шера 6,9 процент лакхлургья. 1970 шера Директивашка лаьрхIачул лакхагIа хургба цар боарам.

Плана проекта тIа оттадаьд халкъа просвещении халкъа боахама дерригача доакъошта лаьрхIа кадраш кийчъелгеи дIахо шерде.

Дикка тоалургда бахача наха ду медицински гIулакхаш.

Плана проекта тIа оттаду чуIе гIирсаш дIахо дукхагIа хьалделга. Массе моттигера хьатIадоагIача ахчан чотах 1968 шера хьалъе лерхI чуIеча цIеной ерригача моттигах 95 миллион квадратни метр хIана яц аьнна йола моттиг, хIаьта из 13 процент дукхагIа хул 1967 шера нах чухховшабе мегачул. Массе моттигера хьатIадоагIача ахчан чотах укх пхе шера хьалде лерхI ерригa а лаьрхIача 466 млн. кв. метр чуIе моттиг йола цIенош.

Докладчико союзни республикай Министрий Советий, министерствайи ведомствайи уйла тIаерзайир чуIе цIеноши социально-культурни гIирсаши хьалдара планаш тешшаме кхоачашъянза ярг ца хилара.

Н. К. Байбакова мадарра дийцар союзни республикай халкъа боахам дегIабоалабарахи производительни низаш дIанийсдарахи. Цо белгалдаьккхар, союзни республикай халкъа боахама еш йола специализаци дIахо кIоаргъелгеи царна юкъе къахьегам дIа-хьа бекъар эргадаьккха тоаделгеи оттадаьча заданеша Iалашдергхилар.

Арахьарча экономически бувзамех ше дувцаш, докладчика хоам бир, арахьара торгови оборот 1968 шера плана тIа 7,4 процент дукхагIа, хIаьта пхе шера — кхоалагIа дакъа хилийта оттадаь хиларах. СССР торговлена юкъе хьалхагIа дIаихача шерашка а санна, керттера моттиг лоацаргья социалистически мехкаша; СССР арахьарча торгови оборотера цар удельни дозал дукха совгIа-эшашагIа доацаш 70 процента боараме дут.

1968—1970 шерий планий проекташ тIа хьахьекхад тайп-тайпарча капиталистически мехкашцара торговли шеръеш хилар.

Советски Союзо, белгалдаьккхар докладчика, даиза дарг мел доацар лу вIаши гIойле хулаш йола арахьара торговли дIахо шеръяра а хIаьта иштта социальни прогресса, машара, халкъашта юкъерча доттагIала тIаккхувш йолча ерригача паччахьалкхенашца лоаттадеча экономически бувзамий кхыча формаех пайда эцара а.

Ший къамаьл чакхдоаллаш Н. К. Байбакова аьлар:

Вай мехка къахьегамхоша Сийлахь-боккхача Октябра 50 шу дизара сийна лелаяьча яхье даьхача толамаша тешал ду, мехка экономика дегIаахара темпаш дIахо сихъяра йоккхий торонаш йолаш хилара. Вай керттера декхар — даьха толамаш дIачIоагIдар, предприятей, гIишлоний, колхозий, совхозий коллективай низаш оттаь планаш кхоачаши тIехкхоачаши яра тIадерзадар.

Вай халкъа боахама планаш — маьрша гIирсаш хьалдара планаш. Цар чулаьцай экономика айяран вай халкъа вахара боарам лакхбарга КПСС XXIII-ча съездо яь решенеш. Уж планаш кхоачашъяро Iалашдергда вай Даьхен низ дIахо чIоагIбелга, вай общество коммунизм хьалъярга бодача новкъа гIолла дикка хьалхакаьха гIолга.

КИШИНЕВ. Ленина цlерагlа йола проспект. Л. Пантуса сурт. ТАСС фотохроника.

ЛАЬТТАНЦА ДИЙЗА ВАХАР

— Говр яц хьона ер, низ lотlабахийта мегаргба хьона ухканна. Хьоца-м дийнахьа бlаь метр а охаргйина - те, — йоахар кхалсаго шийн гlончийга Плиев Исмаlалга.

— Аьшках яьале а иштта трактора низ бойя вlалла а ца бахаш дусаргда мотт сона вай,— шортгиха юхадухьал йистхилар Исмаlал.

— Со lомае-м валлац хьо, селхан мара курсаш яьха а мича вашинах хьо, цу тlа lа уж мишта яьхай а ма хой вайна, — йоахар вокхо.

Шийнеар Исмаlал уж дешаш хьахезача. Дукха образовани йоацаш хала, дехар а дь тракториста курсашка дlаэттавар из. Цхьабакхьа деша дlаотта, хьалхагlа хийттача тайнара, керттердар дацар. Деррига юкхаыда дена дlалолаяе дезаш дар, цу тlа лертlа эрсий мотт а хацар. «Хьехархочо кулг а доссадь вихар со, — йоах Исмаlала. — цхьабакхьа трактористa гlулакх дукха дезаш хилар котlальар».

Хlанз ши-шийла уйла йора цо: «Курсаш хала яхьаяле а ховрда-кх болх дикагlа хьано бу...»

1945 шу. Бlаьсти. Тlом чаккбаларга хьежаш бар нах. Фронте доахкча толамаша деган ураьттадийя кхы а дикагlа къахьегар. Цу тхьераьа къахьийгачарех дукхагlа бараш кхалнах бар. Исмаlал курсант мара вацар, хlаьта трактористаш хьалсаг яр. Тета Батя оалар цо цунах. Цкъа балхаш сихленача хана трактор талха а тела сецар. Цкъакха хlама дарах цунна фу эаь хацар Катяйна, юххера а бригадир воала ве везаш хилар. Бригадираца моторага хьежаш воалаш Исмаlала корадир трактор сацара бахьан. Моторо деча татах цо кхетадир ехар клапанна механизм йолга. Из бакъ а хилар.

Цул тlехьагlа доккха цlей ялар Исмаlала вахаре — цунна шийна елар трактор. Хlаьта шийх бlенна тешам йоа ца бар деррига колхозахошта.

Хlанз Плиев Исмаlал ва «Назрановский» яхача совхоза Цхьолекхонгий - Юртарча отделени механизаторий бригадир. Шийна тракторгийсталла бlода беш. Шийна дукха деза бараш хилар из. Тхьа кхоь шу да цо тракториста вlашагl а ца хьаустаь тlехьаре къахьега. Итташ эзараш километраш, эзараш гектараш аьха лаьтта, эзарааш тоннаш дlабихьа мухь — цу деррига гlулакха мел къахьегам ийшаб ха хала да. Хlаьта цу къахьегама дlахазийтай отделене а цун гахьнаш арахьа а дикагlволчарех цхьанне, механизатора Плиев Исмаlала цlи.

ДИКАЧА НАХАХ

Дукхача балхашка хиннай цун трактор: культивацаш еш, хьатlадолаш латтача ялата опрыскивание еш, силос дlахкхьаьш, вешта болх боацаш-м цlаккха а висац из. Цхьабакхьа, болх моллагlа бойя а шийн декхараш дика кхоачашду Плиева. Цун керттера балхан да шийн болх дукха безар. «Ца дезаш дола гlулакх шийна хьатlайийцача, мел чlоагlа къахьегарах цlаккха а толам баргбац цу балха тlа», — йоах Исмаlала. Хlаьта уж дешаш эггара хьалха долгlа хьоначa трактористашта, е хьуча балхаш тlарча механизаторашта. Лаьттанараа гlулакх юртарча кагирхошта дезалургдолаш цо шерра дlайовзийт шийн низ дlалора цо. Шийн сменни нормаш дикка тlехьхоачашйора, цхьа ше дуккхача шерашка lоаль опыт.

Дикача хьале лелаю цо шийн трактор. «Ер аьшках яле а ухкан а эш дика тlахьожам», — йоах Исмаlала. Цох атта кхетаде мегар, цудела шийн трактор вlалла хьовзам хинча сеца латташ корае хала хилар. Шийн дукхагlа йола ха кхашка йlахьу Плиева, цунца дийзад цо шийн деррига вахар. Ерриг мукъа ха а дlалу цо дезача гlулакха. «Лазар хул ухканна ер ца ховш а цlагlа висача», — йоах цун сесага Дебахана. Бакъдул, шийна дезача гlулакхах ваьлкха атта хила тарлу «лазар» а.

Дуккхаза белгалбаьхаб цу хьинар болх. 1965 шера ВДНХ-а участник вар Плиев. Хlаьта цигара юрта боахаме лекха къахьегама толамашта дахарах Выставка комитетен сесетен соцамах Исмаlала елар бронзови медаль.

Юбилейна хетадь кхы а лакхагlа толамаш дахара къахьегаш ва Исмаlал. Уххаза а шек хила везац шийн гlулакх дезаденнача сато шийгара доагlаш дола доацар Дахьенна лургхилара.

Б. БОНОВ.

ТlЕХЬАБУСАРАШ ХИЛА ЙИШ ЯЦ!

Октябра 50 шу дуза цlей хьаlакхача бутт кхоачаш а йоацаш ха мара йисаж. Шей - сийна яхье яьнача коллективаша дахьача толамий итогаш е еза ха хьатlаэттай. Дуккхача коллективаша хlаналехьа рапорташ тел юбилейни социалистически декхараш кхоачашдарах.

Республика промышленности кхаь кварталах даьча балхий итогаш йича къаьгга гуш да дукхагlйолча промышленни предприятеша шоашта хьалхашка латта декхараш толамца кхоачашделга. Валови продукции арахецара ийс бетта план республика промышленността 102 процент кхоачашьяй. Лlазахача шера ийс бетта арахийнача продукцел укх шера цу юкъа арахийца продукци 12,6 процент дукхагlа я.

Ийс бетта планах лаьрхlачул совгlа арахийца тайп-тайпара промышленни изделеш 12,3 миллион сома мехьа я, из хул 7-ча ноябрга кхачалехьа социалистически декхарех планал совгlа арахеца лаьрхlачул 3,3 миллион сома мехьа дукхагlа. Ийс бетта лаьрхlачул совгlа 2,6 процент лакхъьяй къахьегама оасарле, из а я тlайийцача социалистически декхарех лаьрхlачул дикка лакхагlа.

Мехкахьтта, газ, электроэнерги яккхара, машинаш яра, ййген кхачанн продукци арахецара, арахецача про дукнига дlабоза мах лохбара социалистически декхараш тlехьхоачашдаь. Иштта лакха къахьегама толамаш доахача кхаьста дика дакъа лаьцад Грозненски химически комбината, КПСС XXIII-ча съезда цlерагlа крекинг завода, Грозненски ремонтно-механически завода, слюдяной фабрика, Наьсарен-Вокзалерча «Электроинструмент» яхача завода, швейно-производствени объединение, Грозненски аьшкабетона конструкцей завода, Сунженски консервни завода, Гудермесски Шаlыарчен райпищекомбинатий, «Грозвино» предприятей, кхыча организацей коллективаша.

Промышленности болхлоша дахьа толамаш кхы а кхагlа хила йиш яр, нагахьа санна ерригача предприятешка лаьрхlа хиннача хьисапе юбилейни декхараш беттбетта кхоачашдалаpе. Кхаь квартала валови продукци арахецара план кхоачашъяьац 15 предприятешта бехках 1,3 миллион сома мaха паччахьаллехенна продукци цlа ца луш йисай. Къахьегама овсарлен план кхоачашъяьац 18 предприяте.

Планированени экономически стимулированени кердача системах белх беча предприятеша юкъе къаьстта дикка къахьегама толамаш дахьад «Грознефть» объединене чуйоагlача махкбаьтта промыслови мехкбаьтта газоваьгlа управления, кога гlирс беча фабрика, № 15 йолча дахьта доаккхача завода, «Художник» яхача фабрика, кхыйраша. Цу кердача системах болх беча 28 предприятех бархlие кхоачашъяьац кийчача продукцеца реализаци яра ийс бетта план, хlаьта Нохч-Гlалгlай АССР-а моттигерча промышленности министерства чуйоагlача «Терек» яхача мебельно-хьу чакхйоаккхача фирма, «Металлист» яхача завода, Сунженски кирпичк еча завода коьа коллектив кхоачашъяьац къахьегама овсарле лакхъяра план а.

Предприятеш тlехьабайсарах, цар шоай планаш социалистически декхараш кхоачаш ца дарах бола бехктокхам цу предприятей коллективашта кулгалхошта тlабажа ца lеш, уж чуйоагlача министерствашта, управлениешта, объединенешта а тlабож. Тlаийца декхарш массане а кхоачаш дар. Уж дешаш ларде а лераш Октябра 50 шу дузача цlейна дика къахьегама совгlат кийчде деза хlара коллективо.

ИЙС БЕТТА ПЛАН КХОАЧАШ ЦА ЯЬ ПРЕДПРИЯТЕШ

Предприятеш	Директор	Парторганизаце секретарь	План кхоачашъяра %
ВАЛОВИ ПРОДУКЦИ АРАХЕЦАРА			
«Трансмаш» яха завод	А. В. Комаров	М. М. Магомадов	93,0
Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоаха завод	Б. Я. Грачев	А. Г. Атаруков	99,1
«Главнефтесбыта» металлически тара завод	П. Я. Столяров	Е. П. Ильин	96,0
Шаьлара аьшкабетона конструкцейн изделейн завод	В. М. Корнеев	А. М. Дудаев	87,0
Гудермесски кирпичк ю завод	М. Р. Шаулов	Г. У. Куза	58,0
Самашкински сомий консервни завод	М. Д. Домбаев	И. А. Долаков	92,0
Ачалкхера минеральни хий доаккха завод	Т. А. Халухаев	И. А. Гойгов	96,0
Ермоловски хьунбоахам	В. П. Воронов	В. К. Деев	85,0
Сунженски хьунбоахам	П. Н. Цинкалов	И. А. Цукалов	93,0
Ачхой-Мартановски хьунбоахам	Ю. Ю. Мезиев	Л. Хумашев	92,0
Ведана хьунбоахам	С. С. Усаев	И. Лекаев	85,0
Доагора промышленноста управлени	А. Н. Асхабов	—	83,0
№ 2 йола Горбыткомбинат	П. Д. Амерхаджиев	Ю. В. Калмыкский	94,0
Урус-Мартана райбыткомбинат	М. У. Эдельханов	—	62,0
Дулха кхоачаш	В. Г. Рогов	П. Ф. Гунько	99,0
РЕАЛИЗАЦИ ЯРА			
«Красный молот» яха завод	Н. К. Колесников	В. М. Шейкин	99,9
«Грозэнерго» яха управлени	Г. Т. Лихачев	—	98,0
«Терек» яха мебельно-хьу чакхйоаккха фирма	декхараш кхоачашду А. М. Арсенюк	Н. И. Федюшкин	94,0
«Металлист» яха завод	А. М. Трушкин	М. А. Черняева	94,0
Сунженски кирпичк ю завод	М. А. Долаков	—	88,0
Ачхой-Мартана райпромкомбинат	Б. Б. Цечоев	—	86,0
Грозненски горпромкомбинат	С. А. Дениев	—	93,0
Таразашта ремонт ю завод	Н. В. Козлов	С. М. Абдуллов	99,0

ВОРХlАЗЛАГlА ГУЛЪЯЬЧА СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА КХОАЛАГlА СЕССИ

СССР ФИНАНСАЙ МИНИСТРА В. Ф. ГАРБУЗОВА ДОКЛАД

(Йистедоалар. Долалур 3-ча оагlо тlа).

Союзни республикий халкъа боахам дегlаккхувлара 44,7 млрд. сом. хьожалерга, цунах 22,5 млрд. сом бюджета чотах а хьожадеш.

Социально-культурни гlулакхаш дарга ахийта союзни республикий бюджеташ тlа белгалду 30,5 млрд. сом, е укх шерарчул 1,2 млрд. сом дукхагlа. Цо тlо дергда просвещение, культура, укахцleно лораяра учреждений сеть кхы а дукхагlа шерьяра, баха нах царца lалашбара болахкбара.

Халкъа боахама плано белгалдаь гlулакхаш дийза чакхдахар духьа, союзни республикий шоай доходеи юкъар-союзни доходех дlахьоаьдергийи совнагlа, союзни бюджетацара кхы тlа а кхоастаду: Узбекски ССР — 186 млн. сом, Казахски ССР — 920 млн. сом, Таджикски ССР — 29 млн. сом, Туркменски ССР — 58 млн. сом.

В. Ф. Гарбузова сессега дlахайтар 1968 шера йолча бюджета проектаца цхьан хана правительства СССР Лакхехьарча Советага чlоагlъяйта 1966 шера СССР Паччахьалкхен бюджет кхоачашьярах йола отчет тlайихьа хилар. Бюджет кхоачашъяьй доходий хьакъехьа 106,3 млрд. сома, е 100 процент, расходий хьакъехьа — 105,6 млрд. сома, е 99,6 процент. Расходел 720 млн. сом дукхагlа хиннай доходаш. Доходийи расходийи къаьст-къаьстача тайпаl хьакъехьара кхоастам болхаш дола хоамаш депутаташка дlаенначa отчета тlа да.

Доклад яь йистедоалаш СССР финансай министра аьлар:

Вай хаьаш ше чакхъяьхача турпалерча гlулакхашца дlахьекхад не коммунизма идеяшта доазув доацаш чlоагlа мутlахьа хилар. Низехи чlоагlалехи бизза болча, сийлахьарча ленински парте кулгалдеча советски нахa боккъала а башха керда котолаш йоах социалистически экономикеи культурен дегlаккхувлара, шоай Даьхен низ чlоагlбара. Шеко йоацаш дац юбилейни шера карагlдийначa lалъмате доккхий хlамаш дlачlоагlдергхилари дебадергхилари. Пятилетка кхоалагlа, хоадам беш йолча шера халкъа боахаман плани кхоачашьярах вай мехка коммунистически общество хьяра юкъе лоаца сийлен дакъа хургда.

ЯЛАТ ДlАДУВ

Гудермесски района «Гудермесский» яхача совхоза кхаш леладераш гурахьа юв культураш дlаюви ба. Цар деррига дlаде деза ялат 2.300 гектар да, хlаьта хlанзале 1900 гектара тlа из болх чакхбаьккхаб цар.

Дика лел ялат дlадера тlулакх совхоза цхьоалагlчен кхоалагlчен отделенешка. Тахан деррига ялат дlадийна бовла безаш ба нов. Баснакаьза кулгалгу цхьоалагlча отделене механизатораш. Цар лоацача хана чакхбаьккхаб из болх. Укх отделене механизатораш шоай йистебоаллаше а шоллагlча отделене гlо де гlоргба.

Хьокаме къаьхег цlей хьатlадоагlа хьалхарча деношка механизатораш нн. Косумова, И. Гонгорьева, Т. Гаджимурадова, шоай сменни нормаш 110 процент кхоачашъю цар.

Совхоза механизатораша 20 октябрь хьатlакхачалехьа деррига ялат дlадув балхаш чакхдаха дерхl.

Г. РЯБОВ, совхоза агроном.

БЕ БОАГГlА МАХ БАЦ ТЕХНИКА

Гикало цlерагlча поселке улла юртбоахача опытни станци lилман центр хиларах, цо масседолча республика боахамий къахьегамхошта хьокхам тела беза. Опытни станце lилман болхлошта хьалхашка латтача дехкарех кеттера на! да промвоздствана юкъе хьалхалаттача практика, lилмана карагlадьна новкагlа дараш юкъехьувлар. Из бахьан долаш опытни станце хьа мел бола дола болх lилмана, опыта карагlдаьнар юкъе а хьакиш бе беза.

Растениеводстве, хьийбаш леладара боахаме дакьа лоацача къахьегамхой опыт хьаlомае мегаргхилар гуш да. Цхьабакъда, машинтракторни паркаx пайда эшарга диллача?..

Цу хьекхьа йола опыт хьаlомае бахка безац опытни станце кхыча боахамий специалистий. Уххаза бахкарах цунна бала пайда бац.

Хеталургда, опытни станце тракториашта, комбайнашта, автомашинашта цlенна латтае деза дола хьалаш зац ьина. Из иштта дац. Цигга духха ха йоацаш хьалхьай керда типовой ремонтни мастерской. Цу чу йоаш я тlекина оборудовани: юртбоахама машинашта технически ухоl ю агрегаташ, шортта йоцнаш а заправочни среесташ. Дале а юртбоахама техника лоаттаеча центральни усадьбе кхычахьара тlаденача сага цу сахьате холу кулгалхоша, инженерно - технически болхлоша юртбоахама машиний йоахо на елга.

Дукха ха я ка бола ялат чуийна даьнна, цхьабакъда дукхагlа йола комбайнаш хlана а тlехь цlенъяьш, чархаш хьа а хийца подставкаш тlа дlаоттаъяьш, мукхийна. Т-38, яха №№ 103, 104 йола тракторий вlашагlъяьхай. Моторий хьа а дакьа бlеха, мукхйиь латт цхьа трактор, шоллагlчох фильтраш яхкац. Йоацаш я трактора тlа топливни насоса йоьна, шина тlара приборий яи тракторе кабинa чу. Йоацаш я навесной механизм. ДТ-20 яха № 23 йола трактор латт хьалхашкара сект а йоацаш. Тlехьашкара яраш хьаийцай. тоалхий яи навесной механизм. Цунна юкъе латта цу маркиx йола трактор хlана а тlе хьенаьнех. Саг хьожаш ваш Т-16 яхача комбайна тlа хьаьлча технически ухоl ю агрегатага а. Тракторист а воадаш йисай ДТ-54 яха ЧИ 09-78 номер йола трактор. Из бахьан долаш цlенъяьш аьтта олгloвахьара гусеница вlашагlа а хьакха латт из. Цу хьаьа тlа я Т-16 яхача маркаx № 10-14 йола комбайн, ДТ-54 яха № 09-87 йола трактор.

Воча хьала тlа да опытни станце юртбоахама инвентара гlулакх дар а. Шекара свекла дlаювча СКНРП-12А яхача сеялкаш фу дlадув аппаратер мукхйина, апрель бетта деннз фу цlенъяьш банаш. Ерригa а йоаш йолча 17 ялата сеялкех фу дlадув норма ийса хилийтар регулировка яь яцар цхьакхьа а, сошникаш мукхйина. Дикагlча хьала тlа да хьажкlа дlаюв сеялкаш а. Массейолча юртбоахама техника оасара башаш тlа а хьина латт ший ханнахьа лаьттах цlеп ца яр бахьан долаш.

Фу бахьан да опытни станце болхлой иштта бехктокхаме цу кертте? Кертера бахьан да инженерно-технически болхлой шоайна бант болаш ба хилар. Автотранспортни паркa болх бохьа сагота а йоацаш. Цу болхаме шоаш болх бен боацаш санна багlа уж. Нагахьа нарех хlарахе шу-шийн болх хьаборе иштта хургдацар гlулакх.

Н. КУПЛЕВАЦКИЙ, юртбоахама министерства гостехнадзора начальник.

СУЛЕЙМАНОВИ ЦУН ЗВЕНОИ

Совхоза къахьегамхоша цох хувц: Сайпудин шийн деша да ва, ше дерга аьнар цlаккха чакх ца доаккхаш lийнаваш из».

Масехк шу да Сулейманов Сайпудин Грозненски района «Старопромысловски» яхача совхозе механизированни звенона кулгалеш вола. Цу дерригача шерашка дика хьувкъам кхебеш хьийзагlа коллектив, цудукха укх юбилейни шера цар лакхара социалистически декхараш тlайийцабе хана дерригаш а тешаш бар уж кхоачашбергхилар.

Лакхара хьувкъам чуийцаб юбилейни шера Сулейманов Сайпудин керте латтача звено коллективо. Октябра сийна тlайийца лакхара социалистически декхараш дика тlехьхоачашдьд хьаьл леладераш. Звенос 268 гектара тlа кхеш кlа дар, цу лаьттара хlара гектара тlара — 26,8 центнер чуийцар, тlайийцача социалистически декхарех доагlар 17 центнер йолча. Цул совгlа 290 гектара тlа мукх кхебеш бар кхаш леладераш. Цу культурай а дика хьувкъам чуийцар звенос. Тlайийцача социалистически декхарашка хьежача 16,4 центнер хила езача, хlара гектара тlара юкъера лаьрхlача 24.6 центнер мукх чуийцар звено членаша.

Атта даьхадац уж толамаш, дукха къахьегна уж гlулакха звено берригача членаша. Цар беча балха юкъе кертердар агротехнико дlадехкхача гlулакхаша тайпара кульпураташ гlулакх дар да.

Звенона тlачlоагlъяь эшаш йола ерригa техника, царгa я гусеничи тракторий, культиваторий, сеялкаш, комбайнаш, иштта кхыйола техника а. Из бахьан долаш коллектива вlаштlехьадаьар цу тайпара дика толамаш даха.

Лоацца дувцаргда аз лакха хьувкъам чукхебе кхаш леладераша да чу гlулакхех. Гурахьа ювча кульпураштa лаьтта ахалехьа тоъал минеральни органически удобренеш тайсар цар, хlара гектар тlа 940 килограмм кхалаж, 80 килограмм суперфосфат кхоачийтар.

Деррига а лаьтта полупара системе чакхйинаб звенос. Гурахь ю культураш шоллагlа культивации яь чакхйоаллаше а дlае йолабир кхаш леладераша. Белгале деза фу дlадерд нормаш нийса леладера ухкаа бекна теркам тlабахийта хилар — хlара гектара тlа 2,5 центнер кlи, 2,2 центнер мукха фу кхоачийтар.

Культураш дlаюш хьийга къа зехьа на лор сиха гучадьлар. Цхьатарра дика хьатlаяьлар дlайийна культураш. Бlаьстий царна минеральни подкормка йир, хlаьта оасар тlадьнача хана химически прополка йир.

Бхаш леладераш хьалхашка бехктокхаме декхар эттар — кхебаь хьувкъам цхьакха грамм ца йойташ чуэдар. Механизаторий лаьрхар хьагаш арари къаьста дохаш из болх чакхбаккха. Лоацача хана из болх йистебаьккха вlаштlехьадаьар коллектива, диь дийнахьа мухх чуйоалла бьлар механизаторий, хlаьта кхыча бlайла дезача уж хlамаш а.

Белгале деза укх юбилейни шера механизатораша юкъе къаьстта ра социалистически яхь яьржа хилар. Царца юкъе къахьегама толамашца къаьстта белгалбаьлар Солтаев Рамзан, Вахабов Саид-Хьасан. Ала деза цар укх шера «Совхоза дикагlа йола механизатор» яха цlерш яхьалга.

Звеноне коллективе иштта дика механизатораш кхайнагла да звено кулгалхо волча Сулейманов Сайпудина шийн болх йола ерригa опыт шийн новкъостошта кхо на еш дlайахар. Цу гlулакха лоархlамеда укхаза шера цар lана замалхьа болх беш агротехнически кружок хилар. Цу кружоке хьехаш ба специалисташ, опытни механизатораш, царна юкъе С. Сулейманов а.

Укх деношка гlадоагlа шера хьувкъама ларт йоллаш ба звено механизатораш. Уж декхарийна ба 372 гектара тlа гурахьа юв кlа, 234 гектара тlа мукх кхебе. Массехк ди да цар уж культураш дlайийна.

Ю. ФЕДОРОВ, совхоза керттера агроном.

Юбилейна кийча ма доагlа дика совгlат кийчду Малгlабека района «Кавказ» яхача колхоза № 3 йолча шурий-товарни ферма хьайбаш леладераша. Шера планага диллача 1500 килограммаш юбилейни шера тlайийцача декхарийна диллача 1750 килограммаш шура яккха езаш ба уж хlара lаттагара. Хlаьта дlабахка 9 бетта хlара lаттагара юкъера лаьрхlача 1570 килограмм яьккхай цу коллективо. Долче, шера план хlанзалехьа тlехьхоачаш а яь, 1968 шера чотах болх беш ба уххезарбараш.

— 25 октябрь тlакхачалехьа кхоачашдергда оаха юбилейни шера тlайийца декхар а, — йоах ферма заведующе-бригадира Николай Халина.

Доярказа юкъе хьалхарча моттиге я 9 бетта чухьа хlара хьозбоа lаттагара 1764 килограмм шура яьккха Соседская Надежда. Шоллагlча моттиге я хlара хьозбоа lаттагара цу юкъагlа 1665 килограмм шура яьккха Шатаева Гумсет. Дахаева Насарти. Шера йолча 9 бетта «хоачашлар иштта доярказа Яковлева Фоняс, Обухова Александрас, кхычар.

Болх дика бу доахагга хьежача Шамаева Солта, Компаненцева Никола, кхыбараша.

Сурта тlа (аьрдехьара аьттехьа): «Кавказ» яхача колхоза хьалхалатта доярказ Шатаева Гумсет, Соседская Надежда, Дахаева Насарт.

Я. Цуева сурт.

КОМБИНИРОВАННИ СИЛОСИ ИЗ КИЙЧЪЯРИ

Шекара свекла башха-дика технически культура хинна ца lеш, махьера доакхий культура а я. Цудухьа из чуэцача хана цlенъяь хьагулье еза комбинированни силос йолча хана чlоагlа доарахаме йола цун лордаш.

Кортолгаш а тlехьа хьаякьача шекара свеклай дозалах 25—30 процент да. Цу хана теркалде деза свеклах шийх чул дукхагlа белковии зольнаш йолча веществаш йоацаш уж хилар. Свеклай цхьан центнераца дегlах латаш йола 1,2 килограмм протеин я, хlаьта лордий цхьан центнера — 2,2 килограмм. Витаминаш а свеклайчул иштта дукхагlа йоах лордех, цудухьа хьахулйт цар хьийбаштa чlоагlа пайдана йола С витамин каротини.

Хила езаш йола технологи юкъе а кхухьаш свеклай лордех ельа силос (цхьанийолча кхы тайпа компонентца а еттаьш) кердих хьийбашта дохаме кхача хилла, дика юаш а хул.

Гурахьа кхаmкара балхаш сихленача хана гаьнна дlакхухьаш дукха ха йоае езаргйоацаш свеклай кхаштlа, наькъа йистехьа йоаш дlайохкарг а. Иштта сеца еттаьча хана лордех силос йойлла хилча, вlашагlа доттаргда. Ерригаш йисча хьежача lомал хилар.

Свеклай лордах силос йоллара способ масехк я — хоалаш деш, аз хьахил йоаш, лаьтта тlа.

Холаш дара хьисапе свеклай лордех силос йоллаш хилча, лоацачa хана lалъмате дукха вlашта тоха еза уж. Хlаьта из массаза дулаш хила еза хlайна кхоачам болаш. Цул совгlа, силос иштта йоллаш хилча гlана кхахьа еза лордаш, хlаьта цо цунга дlаболаз мах безбу.

Ах лаьтта кlал а йоаш свеклай силос йоллача хана 1 метр кlоарга, 3—4 метр шера, 40 метр lаьхьа силосан хоада яккха еза. Иштта йоллача силоса лаьттан тlа дакьа 2 метраl лакхагlа хила мегаргдац.

Шекара свеклай лордех силос йоллара эггара аттагlен даргlен йола способ я эза хьисапе уж лаьттан тlа дlаоттаяр. Эз хила еза 3—4 метр шера, 2 метр лакха, 30—40 метр lаьхьа. Лаьттан тlарча бактерешкара силоса зе далийтар а йохка на ялийтар а духьа лаьттан тlarlоллара тlоа 10—15 сантиметр дlабаккха беза.

Шекара свекла чуэцача хана доахаьна кхаьсн комбинированни силоса йоллача хана пайда эшаш йола доацаш кердаш, вар йолаяза, дика цlенъяь хила еза.

Свеклай лордаш йоа ца яри нарех бизза пайда эшари духьа а, хlаьта иштта кулгашца дукха къа ца хьагийтар духьа а (свекла комбайнаца чуэцача хана) юкхе гlолла тедийта еза лордаш кlезиг-дукха свеклай тlеголлара кортилг а лодаргбоаш. Цу хана хоадабала кортилах а йоаххаш дола лордаш. Иштта тайда ле лордаш чу 7 процент шекар доалаш а хул хьагулъеча хана лаьтто бlех кlезигагlа а ю.

Комбинированни силос кийчъю lалсаштен деттача доаханен, кох тlарча оалхазаршта а хьахкарчашта а. Комбинированни силос тайп-тайпарча хьийбашта тайп-тайпара доакхараш юкъе доаш хила еза.

Комбинированни силос юкъе шекара свеклай лорд, салам, иштта ялатийна лаьрхlа чуэцача хана хьийбаш кlаламашта а, ва а, кхыяраш а мегаргда. Цигга белгалаккха деза, гlожа доахаргашта доахана дика духа хилар, цудухьа царна кийчъеш йолча силоса юкъе 10 процент кlетачка хилийта мегаргъя. Комбинированни силоса юкъера ца доахана, массаза а, хlама юхе ца дуташ дуъ.

Комбинированни силос деттача доахана менташ, lалсашта а геттача доахана кхачи я, хlана аьлча, цо цар кхача оха кор тоабу.

Комбинированни силосах боккха пайда боаш боа кох тlарча оалхазаршта тlийлача. Кох тlарча оалхазаршта кийчъеш йолча комбинированни силоса юкъе къаьстта дика хила еза, кер бестаберголча зеннера продукташ юкъе хилар. Иштта хила еза лордаш а йоаш. Цу ханна котамашта телача силоса цхьан центнераца тlакхаьча еза кlезигагlа лордаш доакхарий 15 единицеи дегlах латаш йола протеина 2 килограммаш.

Котамашта шера эша комбинированни силоса 15 килограмм я, боабашкашта — 60, москалашта — 40, гlажашта — 80 килограмм.

Кох тlарча оалхазарий продуктивность лакхъяра бизза пайда а беш тешам ба доакхарех бизза пайда а эшаш, кхалчамбоаш протеин яьлла ца lеш, шоай махьа кхы цхьакхьаш йоаца ерригa аминокислоташ а йоахаш долча доакхарий чакхеннанза царна уттадар.

Хьийбай бахаме коа тlарча оалхазарий уттада лелаш декхараш комбинированни силосах пайда эцар чlоагlа гlойле бала да. Комбинированни силос кийчъяра дlабоза мах цунна юкъе доакхарашка бодача махьа хьежача хул. Доакхараш дика хьийбаьнча хьекъа, комбинированни силосаш хьалхарча доакхарий цхьан единицага 5—6 кепиг да.

Деттача доахане lальсаштен деххачи килограммаш йоалаш доакхарашта юкъе дикагlа я хlара силос. Доакхараш юкъе хьалхадуа хьоахарйина дика хиларе дика доакхараш кийчде кора дарега а.

Хlанз, шекара свекла-чуэцаш латтача хана, боккха пайда эза беза цун лордаш, тlаккха цо йоа хулийтаргба боахамий хьийбай кхача.

А. АХМЕДОВ, пединститута волнагlа вола lилман болхло.

Л. ЧЕРНИКОВА, йоккхагlа йола лаборантка.

Доазол дехьара

ТОАЛУ СОВЕТСКИ ХАЛКЪА ХЬАЛ

СОФИЯ, 11 сентябрь. (ТАСС). «ЧІоагІа лакхлуш я советски экономика», «Тоалу советски хьал», «Сийрда горизонташ» аьнна доккхийча алапашца керте а яздаь, болгарски центральни газеташа шоай хьалхарча оагІонаш тІа арабаьккхаб Москве хьайийллача СССР-а Лакхехьарча Совета сессе балхах бола хоам. Сессе оттаяь доклада юкъаш, газеташа къаьстта белгалйоах планироване кердача система эффективностах, къаман доходи бахача наьха реальни доходи дегІаярах, Советски Союзе ІалаьматІа дукха нах чубаха цІеной хьалдеш хиларах йола даннеш.

БУДАПЕШТ, 11 октябрь. (ТАСС). «Планах лаьрхІа хиннача сихагІча темпашца дегІайоагІа советски экономика», «Советски экономика толаш ца де лерхІараши» — иштта керте а яздаь СССР-а Лакхехьарча Совета сесси хьаелларах тахан хоамаш дир «Непсабадшаг», «Непсава» яхача венгерски газеташа.

«Непсабадшага» белгалдоаккх, 1968 шера Советски Союзе болхлойи гІулакхерча наьхеи алапеш юкъара боарам лакхлургхилари шера йолча хана СССР-е 3 миллион квартир хьалъергхилари.

ПАРИЖ, 11 октябрь. (ТАСС). СССР-а Лакхехьарча Совета сесси хьаеллаш хиларах хоам а беш, «Юманите» яхача газето белгалдоах, «Лакхехьарча Совето ювцача планеи бюджетеи проекташа лерхІ советски наьха вахара боарам дикка лакхбе», яхаш.

«Фигаро» яхача газета московски корреспондента йоах, кердача бюджетах дукха средстваш дІайохийт потребительски товараш арахецарга. «Парижур» яхача газето а иштта белгалдоаккх, 1968 шера плана тІа дуккха эшаш йола средстваш арахецара темпаш сихъе лерхІаш хилар.

СТОКГОЛЬМ, 11 октябрь. (ТАСС). СССР-а Лакхехьарча Совета сессе балхах йола шоай московски корреспондентий телеграммаш араяьхай стокгольмски газеташа.

«Свенска дагбладет» яхача газето СССР-а финансай Министра В. Ф. Гарбузова доклад ювцаш, белгалйоаккх, «Советски Союзо халданза лоаттаю тайп-тайпара общественни строй йола паччахьалкхенаш машаре яхара ленински курс» яха моттиг.

«Дагенс нюхетер» яхача газето белгалдоаккх, советски халкъа хьал тоадаргда дІайохийта ассигновапеш дукхагІа хургхилар. Газето язду Советски Союзе дІахо а нах чубаха цІенош дукхагІа хьалдеоргхиларах. Газета тІа иштта йоах, еза-йоккхача промышленностага дІайохийтачул дукхагІа средстваш наха дуккха эша товараш арахецарга дІайохийтарг хилар.

Советски викала заявлени

НЬЮ-ЙОРК, 12 октябрь. (ТАСС). ООН-а Генеральни Ассамблея шоллагІча комитета (экономически финансовии дешай йола комитет) селханарча заседане дийцар 29 ноябре Афинашка е белгалъяь хинна промышленни дегІаахара дешай хьакъехьарча Лунеи халкъашта юкъера симпозиум дІаяхьарах дола дош.

Советски викало А. В. Захарова аьлар, Советски Союзо боккха лоархІам бу цу симпозиума, кийчо яра лаьрххІа йола комитет вІашагІ а техай. Цхьабакъда 1967 шера апрель бетта Греце событеш хиннача тІехьагІа из симпозиум дІаяхьара моттиг хувцарах йола уйла хьахинай, советски делегаце ООН-а теркам тІабахийтар цу деша хьакъехьа дунен общественносто яьча реакцена. Советски Союзапа цхьана экономически финансовии комитета цхьаболча членаша а дийцар симпозиум дІаяхьара моттиг хувцарах. Симпозиума моттиг хувцара дош оттадир советски викало из цунна юкъе дакъа лоацараашта ІаткъаргдоацаІ. Нагахьа санна симпозиум Греце дІахьойя, цунна юкъе дакъа лоацаргдац Советски Союзо, аьлар советски делегато.

Чехословаке делегата Я. Мазика аьлар, цхьадолча мехкашка, царца Чехословаки а йолаш, симпозиума юкъе дакъа лоацалургдац, нагахьа санна из Греце дІахьой.

Советски делегаце оттаяьча предложене боккха лоархІам хиларах Ливана, Туниса, кхыча мехкий делегацеша оттаяьча предложенех консультацеш яьчул тІехьагІа дувца оттадаьд из дош.

УРАГАНО ИНДЕ ДАЬР

ДЕЛИ, 12 октябрь. (ТАСС). Каттаки Баласори (Орисса яха штат) яхача районашка 9 октябре ураган (боккха мух) хьаххарах 700 эзар саг баха моттиг йоацаш а висав, 60 эзар цІа а дохададьдяхаш хоам бу «Стейтсмен» яхача газето. Официальни йоацача даннеех, яхаш язду газето, духхьал Каттак яхача районе 60 гаргга саг вийнав. Баласарера йизза йола даннеш хІанз а хьакхаьчаяц. 300 сагах фу хиннад хІанз а хоьш дац.

МОНГОЛО-СОВЕТСКИ ДОТТАГІЛЕН МЕСЯЧНИК

УЛАН-БАТОР, 12 октябрь. (ТАСС) Берригача мехка гІолла дІахьош да монголо-советски доттагІлен месячник. Селенгински аймака центр йолча городе Сухэ-Баторе партизаний монголо-советски вІашагІкхетар хилар.

ВІашагІкхийттараш монгольски халкъа революце баьчча Сухэ-Батора музее баха хилар, цун памятника хьалхашка зизаш а даьхкар. Монголи кортамукъеи шийн лоІамеи хилара тІехьа тІемаш лаьттача моттигашка городе Алтан-Булаке, Шамар, Зун-Бурен, Залтер яхача моттигашка а хилар уж. Революцена юкъе дакъа лоацаш хинна боккхий нах массанахьа безамеи гІадбахеи тІаэцар наха. Къаьнача партизанаша къахьегамхоштеи кагирхоштеи хьалхашка къамаьлаш дир, цар дувцар халкъа Іаьдал бахьан лоаттабьча къовсама хьалхарча деноех шоашта дагалоагІараш, монголо-советски доттагІал хьахилара бахьанаш. Укх деношка партизанаш пограничникашца вІашагІкхийтта хилар Монголе Булгански малхбоалени аймакавика.

Месячника юкъе дакъа лоацаш йола азербайджански культура деятелий делегаци селхан кердача промышленни центре городе Дархане кхаьчар. Городе бахача нахеи цига болх беча Советски Союза, Польша, Венгре, Болгаре, Чехословаке специалисташеи торжественно тІаийцар из.

Советски Азербайджанера баьхка хьаьший чІоагІа безам болаш хьежар промышленни предприятешкеи хьалъеш латтача объекташкеи. Сарахьа городе культура двореце хилар монголо-советски доттагІлен йоккха митинг. Цул тІехьагІа Азербайджана искусствай мастерашеи города художественни самодеятельноста юкъе дакъа лоацарашеи концерт оттадир.

США КИЙЧА Я НАТО ХЬАЛЛАЦА

ВАШИНГТОН, 12 октябрь. (ТАСС). США оборона министерства викало селхан аьлар, «Эшшача хана» НАТО низаш чІоагІдарах дола шийн декхараш кхоачашде, дизза а могаргда», ВІашагІкхийттача Штаташта.

Пентагона яь заявлени «Нью-Йорк таймс» яхача газета тІа араьннача, вьетнамски тІемаца дувладенна НАТО - на хьалхашкара шийн декхараш кІезигданза яланзар США яхаш дувцача статьяна деппа жоп дар.

Пентагона харцда аьлар, нагахьа санна кризис отте НАТО эскар чІоагІдара дола шийн декхараш кхоачашдара ВІашгІкхийттача Штатий пхьа дивизи ца тоъаш хургья, яхаш статьяа тІа дувцар.

АП яхача агентства корреспондента хоам бу, нагахьа санна кризис отте, дунен хьаштдолча районе дІайохийтаргйолаш пхиъ армейски дивизи я США-га шийн территоре тІа, яхаш. Царел совгІа США форда малхбоалеи малхбузени йистошка кхы а морской пехота шиъ дивизи я, доазол дехьа яхийта иштта кийча а йолаш.

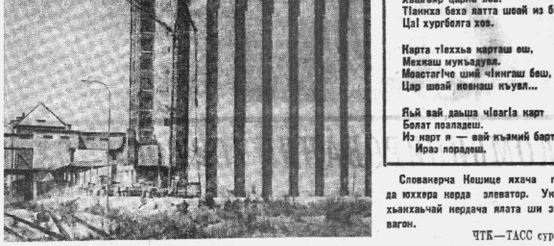
«ШПИОН» ЯХА АРГІАНАРА СПУТНИК УРАГІЪЯХИЙТАР

НЬЮ-ЙОРК, 12 октябрь. (ТАСС). ЮПИ яхача агенства беча хоамах, ВВС Ванденберг яхача базера (Калифорния яха штат) селхан урагІъяхийтай къайлагІа йола спутник. Из спутник урагІъяхийтарах дола бакъдараш хьахойташ дац.

КЪУЛБЕХЬЕН КОРЕЕРА ПЕНТАГОНА ПЛАНАШ

ВАШИНГТОН, 12 октябрь (ТАСС). Къулбехьен Кореерча шийн эскара эффективность лакхъеши сеульски эскар чІоагІлеши дола гІулакхаш ду Пентагона. Из бакъду тІема кийча хилара гІулакхий подкомиссена США оборона министра Макнамарас кийчъяьча справко. Из справка йоалаю укх шера август бетта подкомиссе хиннача заседаней йолча, укхаза кепатеха араяьккхача стенограмма тІа. «США-еи Къулбехьен Кореяи тІема низий эффективность лакхъяьй —йоах Макнамарас. — Американски къулбехьенкорейски эскарий эффективность лакхъяра дола гІулакхаш юкъедихьад хІанз йолча текуши планашта».

Ховш маларра, Къулбехьен Корее шовзткъе итт эзар совгІа американски салте ва. Цига я США ВВС-а йоккхий соединенеш а. Пентагона хІанзара планаш нийсъелар 38 параллела районе американски сеульски эскарий провокационни болх сихбеннача хана.

Словакерча Кошице яхача города юххера нерда элеватор. Укхаза хьакхаьчай нердача ялата ши эзар вагон.

ЧТК—ТАСС сурт.

ЗОВНЕ ОАЗ

РЕЦЕНЗИ

«ХУРГДОЛА ХЬАЗИЛГ БІЕНАРА ДОАГГІАШЕ ІАЬХАД» (ГІАЛГІАЙ КИЦА).

1960 шера денз «Лоаман Іуйре» альманаха а, «Сердало» газета а оагІонашта кепаетта йолаеннай цул хьалхагІа поэтий цІерашта юкъе вувцаш-хеза воацача зІамигача сага Албаков Джабраила стихаш. Дуккхаза кхайкаьй уж радио а, телевидене а гІолла. Цу тІа гІоллара поэзи езачарна кІезиг-дукха вайзав Албаков. ХІаьта хІанз дукха ха йоацаш Нохч - ГІалгІай книжни издательствас арахийцад «Наьна кулгаш» аьнна цІи йола Албаков Джабраила стихай хьалхара сборник. Цу книжках кхы а дикагІа дІавовзаргва къона гІалгІай поэт.

Албаков Джабраила, хьалхарча книжка цІи енна я «Наьна кулгаш» яха стихотворени...

Наьна кулгаш...

Эггара дукхагІа а, эггара халагІа а болх бу, цІаккха кІаьд ца лу наьна кулгаш...

Шоаш тІагІолла Іохьокхаделча моллагІа бала бошабеш дола наьна кулгаш...

Дунеи беркат а, дунен йІовхал а шоашца йола наьна кулгаш...

Мала варгва сийлахьча, хьаьнача наьна кулгий мах баь!..

Уж кхелладац
тІем тІа накъавоахаш
ВиІий дегах эгаш хьерча,
Уж кхелладац
шоайх цІе шонкаш йоахаш
Кхеваьча веІа тега мерчи.
Наьна кулгаш кхеллад
нус чуяха,
Несий карар ийдеш виІий бераш
ага дехна,
Ага теркош ягІаш.
Царна вахар, дега йІовхал тела.
(«Наьна кулгаш»).

«Нана» яхар Албакова поэзе чухь эггара дукхагІа нийслуш дола дош хинна ца Іеш, эггара керттера лирически турпал, эггара лоархІамера образ я. Наьна хетамашца дувз поэта шийн дерригa хьашташ, наьна уйлаца юст цо дунен нийсхо-хоарпо, наьна безамца нийсду цо вахара чухь шийна гуча мел даьнна хоза хІама. Къа мел долчул дукхагІа къахет поэта наьнах, сий мел долчул доккхагІа сий ду поэта наьна. Поэта эггара бочагІа, эггара хьамсарагІа, эггара кхоачарагІа йола саг я нана...

ВоІ цІаварга хьежаш,
Валарах ца тешаш,
ВІашайихьа хано,
Сона йовз цхьа нана.
Сона йовз цхьа нана,
Бешлоам санна къаьна,
ТІема Іаьржа лихьо
Юххера воІ вихьа.
(«Нана»).

Шийн дег чура бала санна, чІоагІа Іаьткъа буви поэта тІемо воІ вихьача наьна бала. Шийн воІ боарам боацаш чІоагІа шийна везарах нана теша магац шийн воІ дийна вац аларах. Бакъда, цаІ хинна ца Іеш, — миллионаш ноаной иштта хьежаш багІа.

Кхыметтел Даьхе хестаеш шё язъяьча гимна тІа а поэта эггара лоархІамегІа лоархІаш я наьна образ. Даьхе ювцаш йоалаяь из стихотворени нана хьехаеш чакхйоал.

Вича денз ши дош: Нана, Даьхе
Са кхетам чу цІаккха къаьста дац,
Со ваь нана ях аз — Даьхе яхе,
Ваьча Наьнал кхеваьр башха яц.
(«Даьхенна»).

«Нанеи», «Даьхеи» яха ши дош вІаши лалла оттаду поэта, цу тІа а «Нана» яха дош хьалха а оттадеш. Цу шин деша мах, цар сийле, цар маІан довзарца кхетаду поэта сага сий. Наннеи Даьхеннеи мутІахьа хила, уж лархІа, уж еза декхарийла ву поэта саг.

Вай Даьхен хозал бІаргагуш а, йовзаш а, цун мах бе ховш а, хІаьта цу хьакъехьа шийна гучадаьннар нахага дІакхайкаде гІерташ а ва Албаков Джабраил. Цудухьа цІенача дега тІара хестаду цо адамашта дерригa рузкъа-беркат хьалуш дола хьаьна лаьтта, юха а наьна хьоанал-ца лаьттан хьоанал юста а юсташ.

Наьна шура хинна лаьтта
ЦІийца денна, лел са цІийца.
(«Лаьтта»).

Дукха пайдане ганзаш а йольш бІаьхий ба поэта шийн стихашца хестабу Дай-мохк. Бакъда рузкъах хьалдикъача цу лаьттан эггара мах-хе дола рузкъа дог-майра вайнах ба, е, поэта ше яххача бесса, «Даьхен керта тІера духхьал цхьа чо ца божийта бовргбола вайнах». ХІаьта шийн турпале халкъ дерригa шийна дезе, маларгІа нах ба цунна юкъера поэта хьамсарагІа хетараш? Майрра укх дунен чу бахаргбола, фухха шоашта духьал даьлча а бохаргбоаца нах ба.

Албаков Джабраила кхоллама чухь доккхагІа дола дакъа дІалоац граждански лирика. ХІаьта поэташта, къаьстта къоначарна, эггара дукхагІа езаш йола безама лирика кІезига я цун поэзе. Цхьабакъда безамах йола стихаш поэта дукха язъяь еце а, язъяьр хозахета цо язъяьйоацилга кхетаду уж Іойийшачо. Безама хетаяьча шийн стихашца поэта кхайкабу цхьанна хІамо бохабергбоаца чІоагІа безам. ХІана аьлча, поэта хетачох, хьашт-даьле, цунна тІеххьа вайна а хета мегаргдолчох, фуннагІа новкъадаьннадар аьнна бохаргбоацача безамах мара ала йиш яц бокъонца бола безам. Шийн тайпара, хоза дужаш дола дешаш корадоагІа поэта безама уйлаш дІакхайкае. Массехк масал:

Михо цІаьхха баппа хьош мо,
Дихьар Іа са нерар дог...
(«Дог хьада»).
...Хьо укх аьхки юрта варах
Дег чу баьннаб цІера ала.
Іаьржа ГІалми чухеце а
Из цІи йоаергьяц.
(«ЙиІий илли»).
ГІалгІай мехна хоза, къона
Мехкарий ба эзараш.
Цу массарел хьо тол сона
Везале со, везале.
(«ТІех ма ювла уллув гІолла»).

Албаков Джабраила дикагІа йолча стихаша тешаву цар автор вахар а, дуне а, адамаш а поэтически хьисапе бІаргаго ховш шийна бІаргадайнар говза вІаштІехьъяьхача стихашца дІаала ховш хиларах. Цул совгІа, лоархІамерча белгалонех я къона поэт ше оалаш дола дош догтийша, цІенхаштта, шийх бІубенна оалаш хилар а. ХІаьта доаггІача аьлча, дукхагІа долча даькъе цо лерхІар толаме кхоачаш а хул.

Цхьабакъда, — нагахьа санна Албакова стихай айпаш белгалде велча, — грамматически а, стилистически а гІалаташ корадоагІаргла вайна. Масала, «Ва, тха ноаной» яха стихотворени. «МалагІа хоржаргба аз бустам диста низи, хьинари», («Хьан низи, хьинари»? «Шун» яха дош ритмана совгІа доландаь Іохийцад. Цу тІа «диста» ца а оалаш. «биста» ала дезар — «биста низи, хьинари»). ДІахо: «Кхуврча доахке сискал йотташ шо юххера жуврах яь...». (Хила дезар: «Шоай юххерча журвах яь...»). Цхьаькханахьа аьннад: «Е воІ кхийна накъавоаккхаш шоай эскаре гІулакх де...», («Шоай эскаре» яхилга кхеталуш дац).

«Маца?» яхача стихотворене тІа массехк дош редуцированни лоаца «а» доацаш доаладу поэта:

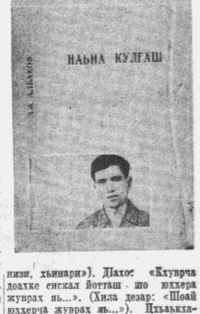
ХІан (?) лел вай шиъ хІанз а
къаьста,
Ва хьамсаръяр, хІан (?) лел
хІан? (?).
Маца йоагІаргья вай бІаьсти,
Маца хургда вай шиъ цхьан (?).
Ши байт лохехьа:
Маца селлар саьнха йоацаш
Сона хьежаргья хьо бІар (?).

«ХІан», «цхьан» яха дешаш кхетаде йиш йолаш дале, «бІара» ала деззача аьнна «бІар» яха дош геттара харцахьадоал. (МалагІа бІар: боча бІар, хьуна бІар, е чурех баь бІар?). Лохера ши мугІ Іобиййшача гучадоал «лар» яхача деша рифма хилийтара «бІар» аьнналга.

ХІаьта а керттердар уж гІалаташ дац. Керттердар да Албакова стихаш дукхагІа долча даькъе кІоарга маІан а долаш, говза вІашагІ а ехка хилар. Цудухьа къоабал а даь, хьатІаэца йиш йолаш да поэта дешаш:

Илли, гІатта хьо, са уйлаш
Йовзийта вайнаха,
Алхха цхьа дог царна дийла,
Безам ба са ваха.
(«Сай иллега»).

ІалихаН КОСТОЕВ.

М. ГУЛИЕВ.

НОВКЪОСТАГА

Цкъа сагот а денна
Уйпашка хьо ваьлча,
Новкъост, хьо лаьттангахь
Хьежаш ма хилалахь.
Хьай мехко хьош болча
Сийрдача наькъаца,
Хьо халкъа везийташ
ГІа боахаш хилалахь.

М.-С. ПЛИЕВ.

КАРТ

Яьй вай дьаша чІоагІа карт,
Болат лоаладеш.
Из карт я — вай къамий барт,
Ираз лорадеш.

Цул тІех варгвац цхьаккха къу!
Вай карт тишлургьяц!
Укх дуненна тахан гу —
Къорг цох йоаикхаргьяц.

Вайга хьежаш хийла да
Мукъле йоаккхаш воалл.
Магац дІахо харцо ла,
Эшац бертий доал.

Вай яр санна чІоагІа карт
Хьалъяр царна лов.
ТІаккха бехла шоай из барт
ЦаІ хургболга хов.

Карта тІехха карташ еш,
Мехкаш мукъадуй.
МоастагІчо шийн чІингаш беш,
Цар шоай новнаш къувл...

Яьй вай дьаша чІоагІа карт
Болат лоаладеш.
Из карт я — вай къамий барт,
Ираз лорадеш.

Гражданаски Оборона школа

ФУ ХА ДЕЗА ТІОМ ТІАБАРА КХЕРАМ БОЛЧА ХАНА

ТІом тІабара кхерам хилча цу сахьате хоам бергба радио чу, телевидене, кепайоазонга гІолла.

Из хоам хьа ма хеззинге а, сихха кийчо е еза лоравалара.

Эггара хьалха шоаш а шоай дезал а Іалашбе къаьст-къаьста нах лоралуш йолча средствашца. ШагІа лелаю аптечка а кІезиг - дукха кхача а хий а кийчде.

Миччахьа а, шо нийсденнача моттиге хила тарлу «Воздушная тревога» яха сигнал. цудухьа, квартирера шоаш арадоалача хана диц ма лелаш къаьст-къаьста нах лоралуш йола хІамаш шоашца хьаэца.

Йоагаш яле газ, свет, ерригa электрически прибораш дІайоаннза ма йиталаш.

Корашкара занавесаш, шторащ хьа а даьхе. кІай басар хьекхе, е кІир техе къайладаха кора кизгаш. Барзкъаш, кога гІирсаш, книжкаш. кхыйола хІамаш чемоданашка, яьшкашка, ишкапашка Іочуяхка.

Дахчани кІаьдеи мебель корашта юкъерча йовкъамашка дІаоттае. тІаккха сердала зІанараш кхийтта цІи яргйоацаш кІалхаряргья шун хІамаш.

Коридорашка, арахьарча оагІорахьа наІарашка, бадаш тІа латта йоккхий хІамаш дІаяха, нагахьа санна цІи йоале а, уж новкъа хургйоацаш.

Ахкай цІеной пенаши кхылола доакъоши лоабата маркхалца хьаха. ТІаккха цІи ца ялара гІойленагІа хургда уж. Шеношта, отарашта, коа тІарча кхыча гІирсашта юхе хий а гІум а оттае яьнна цІи йоае.

ЛаьрххІа хьажанза ма Іелаш цІагІара коридора чу, квартирера лагІашта тІерча кІаьда тІа воала наІараш дика хьаеллалуш йий-ецийі. Иштта хьажа деза хьайбай помещенешкара наІараш мишта хьаеллалу а.

Радиоактивни дом квартире чубара торо кІезигьяр духьа, чакхса мел доагІаш йола моттигаш чІоаггІа дІакъовла, рамашта гоннахьа каьхаташ лотаде, тунгилгаш дІакъовла.

Эггара гаргагІа йола убежище малагІча моттиге я а цунна тІабода лоацагІа бола никъ мичахьа ба а хьажа. ХІаьта, нагахьа цІенна юхе гІолла убежища еце, лоалахошца цхьана коа е скверe чулачкъа моттиг хьалъе шоашта.

Кхачан продукташ лораюлургья шуга, нагахьа санна оаш уж пергамента, целлофана юкъе хьоарчайойя, чутеха хьамча а долаш долча кІадах хьаладьча лоралуш долча галеш чу е полиэтиленови пленкашта юкъе йохка уж.

Иштта пайда эца мегаргба шушан топпареи кхабилгех, чухьнахьарча оагІорахьа айххийта каьхат дилла йолча дахчан е фанера яьшкаех. Продукташ дика лораяь хургья, нагахьа санна айххийта тІадувшаш ногІараш а долаш йолча бешка чу уж йохке. Шура бидонашка лоаттайича дикагІа я. Берда бацадаараш тешамегІа хургда толашка е кІоагашка лоаттадой.

Доакъараш толхадергдола гІулакх ма хилийта. Айхха дІакъовлалуш йолча яьшкашка, силосни кІоагашка е айххийта тІакъовлалуш кораши наІараши долча кладовойшка лоаттаде уж. Аьла холашта тІа кхоалленаш оттае е 15 сантиметрал биткъаргІа боацаш чан, ткъоврогий тІоа билла.

ЧІоагІа лоархІаме да хий лорадар!

ШагІарча хьалашка цу гІулакха пайда эца термосех, бидонех, графинех е тІа гермеш йоахкача банкаех.

Йийлла йола гІувнаш дІа ца къовлаш ма йиталаш. ГІувна гоннахьа 20 сантиметр сомеи 2 метр шереи а болаш лоабата тІоа тІасса. Цу тІа гІолла лаьтта е гІум хьарца 15 сантиметр сомал а долаш. ГІувина тІа букка йогІа е кхоалле хьалъе, хІаьта гув ше ногІар тІа а дилле айххийта дІакъовла.

Доахан хий меладеш йола нийш. доакъараш дехка кхыйола хІамаш а иштта къаьстта шоай тайпарча ногІарашца дІакъовла.

Хьайбай а йоакхо е. Царех дезагІа дараш айххийта тІакъовлалуш кораши наІараши долаш йолча помещенешка чудохка. Чакхса мел доагІаш йола моттигаш гермеш чуІийтта е топпар хьаьха дІакъовла еза.

Хьайбай доккхий Іулаш кагий группаш а еш декъа, къаьст-къаьстача даьгІенашка е Іаламо хьакхеллача, кІал лачкъа аьттув болча моттигашта — хьунашта, орашта, берашта — тармалу гаргагІа хургдолаш леладе уж.

ДІайийнача хІамашта, даьгІенашта, водоемашта, хьунашта цІи ялареи эпидеми даржареи кхерам хургбоацаш бІарг локхаш хила.

Юрташка баха берригa нах кийча хила беза городашкара эвакуаци а яь тІабоагІа гражданаш хьоашалца тІаэцараи дІатарбараи.

Нагахьа санна шоана эвакуаци е езаргхуле?

Эвакуаци маца йолалу а мишта хургья а нахага хьакхайкадергда радио чу, телевидене гІолла, кепайоазон тІа хоам бергба, балха долча е дахача моттиге дІахойтаргда шуга.

Эггара хьалхарча аргІанна долхача хана оашош шоашца дІахьоргйолаш мел йола хІама кийчъе. Ца хилча яргйоаца хІамаш мара ма эца хьа: тІехьа а чухьа а дувхалу барзкъаш, тІакІалъюлла хІама, туалета лелаю хІамаш. Шоай документаш диц вІалла а ма далийталаш.

Эвакуаци еш болча наха кхача вІаштІехьбоаккхаргбола гІулакх дергда граждански оборона органаша, цхьабакъда, нагахьа санна йоккха йоаца продуктай запас шоай цІагІа хуле, шоашца хьаэцалаш из. Эггара дикагІа да талхаш йоацеи наькъа долхаш кийчъе езаргйоацеи продукташ лелалр.

Къаьст - къаьста нах лорабеш йола хІамаш шоашца йоацаш ара ма довлалаш. Уж накъаяла тарлу шоана наькъа долхача хана яьнна ца Іеш. кердача моттиге даха хайшача хана а.

Йолла хІама кийчъяь шоаш даьннача хана квартира ЖЭК-а болхлочунга дІале, хІаьта шоаш шоай хІамаш а тІехьа нах гуллуча эвакуационни пункте гІо. Цига регистраци ергья шоана, транспорта тІа а ховшалаь, городал арахьарча зоне дІадохийтаргда шо. Нах гуллуча пункте шоашта телача ерригача командашкеи распоряженешкеи дикка ла а дувгІаш, бокъонца уж кхоачаш а е. ТІаккха порядок дика хургья.

Наькъа даьнна долхача хана дисциплина чІоагІа йолаши дика вІаштІехьдаьлеи хила. Цунах тийша хургда шо Іергдолча кердача моттиге сихагІа дІакхоачаделга. Халаш, эггара хьалха из шун шоай гІулакха хилар!

Кхоачача кхаьчача хана эвакуаци еш мел бараш наьха е общественни цІеношка чу а ийца, цига дІатарбергба. Царна кийчбеш кхача хургба, коммунально - бытовойи медицински гІулакхаш дергда.

ХІаьта шоай аргІанна шо декхарийла да Іаьдала моттигерча органий ерригa распоряженеш кхоачашъе а къахьегама гІулакхашца хьинаре дакъа лаца а.

Редактора зам. А. А. МЯКИЕВ.

ДЕРРИГА А САГА ДУХЬА

Вай халкъа хьал-торо дІахо а тоаяра парте Іалаьмате чІоагІа йоакхо елга къаьгга гойт дукха ха йоацаш хиннача КПСС ЦК сентябрьски Пленума решенеша. Из хьахьувкх 1967 шера 26 сентябре тІаийцача «Советски халкъа хьал-торо лакхъяра мероприятей хьакъехьа» болча КПСС ЦК-и СССР Министрий Советеи сопамо, «Пенсионни Іалашо дІахо тоярах» долча СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указо.

Пенсеш хьежадар — из вай паччахьалкхено къахьегама а тІемай а ветеранийи инвалидийи еча дуккхача йоакхопех йола цаІ а. Оамал а хинна дІаэттад вай мехка халданза пенсей боарамаш лакхделга, пенсеш ийде бокъо кхоачача наьха дуккхал алсамъювлилга.

Лакхехьа белгалдаьча документий керттера положенеш лоацца яшха хьожаргва со.

1968 шера 1 мае денз 15 сома алсамдаргда СССР лораеш е тІема гІулакха кхы декхараш кхоачашдеш човнаш, контузеш е айпаш хиларах е фронте цамогаш хилар бахьан долаш инвалидаш хиннача 1-чеи ІІ-чеи группаех болча инвалидий пенсей боарамаш. Цу контингентах болча инвалидий пенсей зІамагІа дола боарамаш алсамдоахаргда: 1-ча группагІарча инвалидашта 50 сомагара 65 сомага кхаччалца, ІІ-ча группагІарча инвалидашта 35 сомагара 50 сомага кхаччалца. ХІаьта болх булуш боацача дезала члений дукхалга, вошски цІерага хьежжа пенсешта кхы а тІадетта лаьрхІараш теркалдича, ІІ-ча группагІарча инвалидий пенсеш 60—68 сом хургда, І-ча группагІарча инвалидий пенсеш 74 сомагара 92 сомага кхоачаш хургда.

ІІІ-ча группагІарча тІема инвалидий зІамагІча пенсей боарамаш бетта 21 сомагара 30 сомага кхаччалца лакхдергда.

Пенсеш лакхдарах бола духхьалара пайда кхоачаргба вай республике вахача 3500 совгІа сагага, хІаьта хІара бетта пенсешка ухача ахчанна 28 эзар сом кхийтта ца Іеш тІа а кхетаргда.

Иштта белгалдаьд СССР лораеча тІемашка е кхыдола тІема декхараш кхоачашдеш човнаш, контузеш, айпаш хилар бахьан долаш е фронте хиларца дувзаденна цамогаш хиларах инвалидаш хиннача наха къоаналла пенсеш 1968 шера 1 январагара денз маІача наха 55 шу даьлчеи кхалнаха 50 шу даьлчеи хьежадергхилар; уж хьежадергда маІача наьха 25 шерали кхалнаьха 20 шерали кІезигагІа йоацаш балха стаж йолча болхлошта а колхозий членашта а.

Пенсеш хьожадара кхы тІа а льготаш хулийт ГаьнарчаКъилбаседеи районашкеи царца дІанийсъяьча моттигашкеи болх баьча наха. Ераш я уж льготаш: 1968 шера 1-ча январе денз къоаналла пенсеш хьежадергда болхлоехи гІулакхерча нахахи болча маІача наха 55 шу даьлчеи кхалнаха 50 шу даьлчеи, нагахьа санна цар ГаьнарчаКъилбаседеи районашка 15 календарни шерал кІезигагІа доацаши ГаьнарчаКъилбаседеи районашца нийсъяьча моттигашка 20 календарни шерал кІезигагІа доацаши болх баьбале, стаж лархІара йола льготаш а йоацаш.

Доккхий хувцамаш юкъедихьад колхозий членашта долча пенсейи пособейи хьакъехьарча Закона. ЛоархІаме да колхозий членаш болча маІача наха а кхалнаха а къоаналла пенсеш хьежадара ха 5 шера хьалхаяьккха хилар. Оаха юххьанца даьча лоархІамашка диллача, из бахьан долаш вай республике 1968 шера 1 январе денз кхы а 6 эзар сага пенсеш ийде бокъо хургья.

Колхозий членаш болча І-чеи ІІ-чеи группагІарча инвалидий зІамагІа долча пенсей боарамаш алсамдоах: профессиональни лазар е къахьегама айп бахьан 1-ча группагІара инвалидаш хинначарна — 18 сомагара 30 сомага кхаччалца, ІІ-ча группагІара инвалидаш хинначарна — 14 сомагареи 40 кепигагареи 20 сомага кхаччалца; юкъара (моллагІара) лазар бахьан І-ча группагІара инвалидаш хинначарна — 15 сомагара 25 сомага кхаччалца, ІІ-ча группагІара инвалидаш хинначарна — 12 сомагара 16 сомага кхаччалца. Колхозий членаш болча ІІІ-ча группагІарча инвалидашта а пенсеш хьежалелга белгалдаьд.

Цу тайпара пенсей боарамаш алсамдахарои ІІІ-ча группагІарча инвалидашта пенсеш хьежадарои вай республике гІолла 1500 гаргга саг чулоацаргва, хІаьта цу контингента кхы тІа а хІара бетта 13 эзар сом совгІа ахча а терга.

Бера хана денз 1-чеи ІІ-чеи группагІара инвалидаш барашта пар 16 шу даьлча гІоне хІара бетта 16 сом долаш пособеш хьежадергда.

А. МУРДИЕВ,
Нохч-ГІалгІай СССР социальни Іалашон министра заместитель.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный Ленина улица, 11 (3-гІа этаж).
Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. 3-39-11; бехктокхама секретара—3-34-38; партийни вахареи, культураи промышленностеи отделий—3-42-30; юрта боахамеи письмойи отделий—3-42-28.
АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный ул. Ленина, 11 (3-й этаж).
Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни, культуры, промышленности — 3-42-30; отделов сельского хозяйства и писем — 3-42-28.
«Грозненский рабочий» издательства типографи. Революце проспект 7/84.
Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции 7/84.

СФ05346. Заказ № 4940.